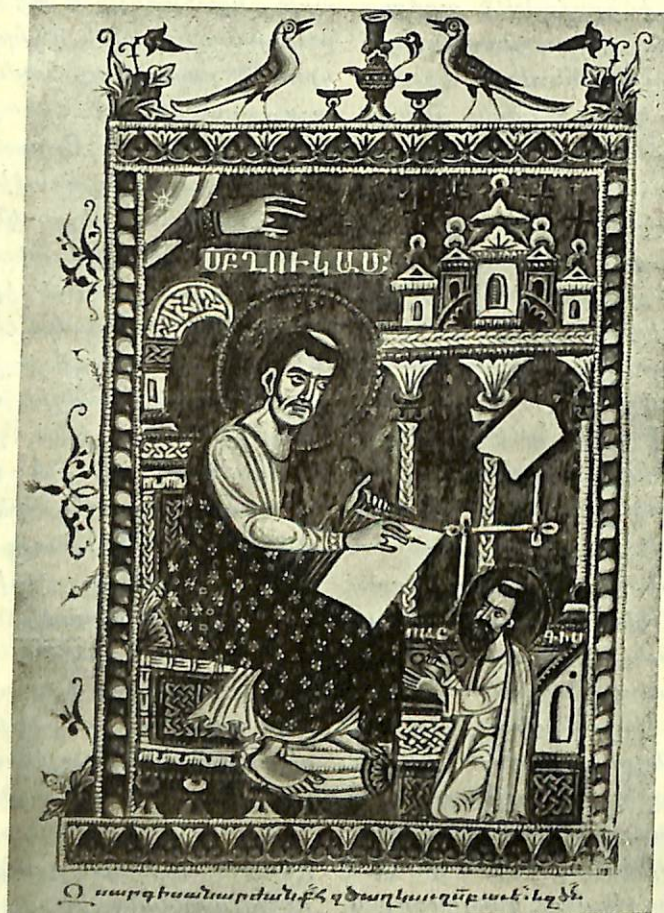

քանզի նա պատուականագոյն քան զնոսա երեւէր:

Սովոր են գիրք ստուարացոցանել զիրա: Համբարձիցն զձեռս իմ յերկինս, ոչ վա-
յելէ Ստուծոյ այլ ի սպառնալիս պիտա-
նացու էր: Եւ թէ դու կոխիցես զերկիր,
ոչ եթէ զերկիր կոխիցէ: Եւ ոչ յորժամ
սպառնայ ի գերութիւն վարել ժողովը-
դեանն և ասէր թէ խաւարեացի արեգակն,
և լուսին ոչ տացէ զլոյս իւր. խաւարեցաւ
երբեք արեգակն կամ լուսինն եղեւ ինչ
այնպիսի: Այլ յորժամ սպառնալեաց և
տրամեցոցանելոյ բանք իցեն, յայնժամ
յաճախէ այնպիսի ինչ: Եւ յորժամ խըն-

դութեան իրք իցեն՝ դարձեալ զայն ստուա-
րացոցանէ: Արեգակն ասէ եօթնպատիկ
եղիցի: Եւ ոչ եղեւ երբեք արեգակն եօ-
թնպատիկ: Նոյնպէս և ի տրամութեան
ոչ երբեք խաւարի արեգակն, այլ տրա-
մեցոցն խաւար լինի: Զի ոչ զարեգակն
իրեւ զարեգակն տեսանեն որ ի մեծի
տրամութեանն իցեն. որպէս և գրեալ է
թէ չիք խնդութիւն ամպարշտաց ասէ տէր:
Եւ այլ ուրումն տրամեալ ասէր թէ ծած-
կեաց զիս խաւար: Եւ Տէր ասէ զի՞ կայ
ձեզ խնդրել զաւրն Տեառն. զի խաւար է
նա և ոչ լոյս. և աստուածապաշտացն
լոյս մեծ:

Հայկական Գրչադիրք

Մատենադարան Ս. Ղազարու

Ս. ՂԱԻԿԱՍ ԵՒ ՍԱՐԳԻՍ ՊԻԾԱԿ

27. — Սևտարամ Սարգիս Պիծակի. Թ. 16, ամ գրչ. 1331

St. LUC ET SARKIS PIDZAK

Tétraévangile de Sarkis Pidzak. N. 16, an 1331

ԱԿՆԱՐԿ ՄԸ

Ս. ԳՐՈՅ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵԱՆ ՎՐԱՅ

Ս. ԳՐՈՅ Հայկական թարգմանու-
թիւնը ցարդ մասնակի շատ ուսում-
նասիրութեանց նիւթ եղած է մեր ազգային
բանասիրաց ոմանց և օտարագրիներէ շա-
տերու կողմէ և ընդհանուր քննասիրաց պա-
տուաւոր զնահատութեան արժանացած՝ ի-
րաւամբ: Գրեթէ յանկերգ մ'եղած է անուա-
նել զայն րազմանի րարգմանութեանց ուստի
և պատկառանք միայն մեծեցած են անոր
քննութեան: Այս պատճառաւ թերեւս, որ-
քան ծանօթ է մեզի, մինչեւ այսօր եղած
չէ տակաւին ամբողջութեան նկատմամբ
լուրջ ուսումնասիրութիւն մը հետազօտելու
համար բնագրական ամենակարեւոր երկու
խնդիրներ.

1. — Հայրութեան խնդիր, կամ թէ ո՞րն
է այն իսկական բնագիրը որուն վրայ
կատարուած է հայկական թարգմանու-
թիւնը:

2. — Ներքին ճիւղաւորութեան խնդիր,
կամ թէ ինչ յարաբերութիւն կամ ծագ-
ման աղբյուր ունին իրարու հետ հայերէն
թարգմանութեան ցարդ մեզի ծանօթ գրչա-
գիր օրինակները. որմէ իրեւ հետեւանք
յառաջ կու գայ երրորդ ամենակարեւոր
և բարդ խնդիր մ'ալ պատմական և բա-
նասիրական տեսակէտներէ, թէ արդեօք

3. — Մի՞ միայն թարգմանութիւն եղած
է՝ թէ աւելի. ասոր յարակից պարագա-
ներով՝ ժամանակի, տեղոյ և անձանց:

Ներկայ տարւոյս փառապանծ յիշատա-
կը՝ Ս. Գրոց հայերէն թարգմանութեան
հնգետասաներորդ դարադարձին՝ զրդիչ
առիթ մ'եղաւ մեզ այս ուղղութեամբ փորձ
մը կատարելու, աւելի՛ փորբրիկ զննութիւն
մը քան թէ իրապէս բանասիրական քնն-

նութիւն. սակայն որքան ալ համառօտ և
հարեւանցիկ եղաւ մեր ականարկը, և միայն
ըստ պատահման՝ և ոչ յատուկ ընտրու-
թեամբ և շարունակեալ կէտեր էին մեր
համեմատութեան առածները, այնու հան-
դերձ յառաջ եկած արդիւնքն այնքան
հրահանգիչ և լուսատու եղաւ, մինչեւ կը
համարձակինք յուսալ որ պիտի թելադրէ
հաւանօրէն մեր ազգային և օտարագրի
բանասէրներէ գէթ ոմանց ալ սոյն այս
ուղղութեամբ աւելի կատարեալ և շարու-
նակեալ գլուխներու և գիրքերու համեմա-
տութիւններ կատարելու: Համոզուած ենք
որ յատուկ գիրքերու ամբողջական քննու-
թիւն մը՝ այս տեսակէտով կատարուած,
բաւական պիտի ըլլայ լուծելու նաեւ իւ-
րաքանչիւր գրքի թարգմանութեան վե-
րաբերեալ խնդիրները, պարզելով անոր
աղբիւրը, թարգմանութեան ժամանակը (թե-
րեւս նոյն իսկ տեղը) և թարգմանչին ինք-
նութիւնը: Մեր հարեւանցիկ ականարկը շըր-
ջեցաւ աւելի քան յիսնեակ մը կէտերու հա-
մեմատութեան վրայ, ըստ պատահման առ-
նելով զանոնք Ս. Գրոց Եօթնամատենի
(Ծնունդը, Երբ, Թիւք, Ղևտակաւ, Երկրոր-
դումն Օրինաց, Յետո և Դատարարք) այս
կամ այն էջերէ առանց ընտրութեան, և
անոնցմէ միայն հետեւեալ հինգը (թէպէտ
և ոչ ամէնէն աւելի հետաքրքրականները)
կը ներկայացնենք հոս՝ համառօտութեան
համար:

Թէ ինչո՞ւ միայն Եօթնամատենէն քա-
ղցինք մեր համեմատութիւնները՝ պարզ
է, նախ՝ որ ժամանակի սղութեան և ներ-
կայ պրակիս էջերու անձկութեան պատ-
ճառաւ նպատակ դրած չէինք ամբողջական

ուսումնասիրութիւն մը կատարել, և երկրորդ՝ կամ թէ բուն պատճառ, որովհետեւ մեր համեմատութեանց աւելի ստոյգ և հաստատուն եզրեր գործածելու փափագն ունէինք զիտնալով որ յետ Աւետարանի և Սողոմոնի Իմաստութեան հապճեպ թարգմանութեան, բուն իսկ թարգմանութեան աշխատութիւնը կանոնաւորապէս սկսաւ կատարուիլ այս գիրքերով ի ձեռն կամ առաջնորդութեամբ Ս. Սահակայ։ Ազգային աւանդութիւնը յեղյեղած է մեզի որ Ս. Գրոց հայերէն թարգմանութիւնը կատարուած է նախ ի Միջագետս ասորական թարգմանութեան վրայէն, երկրորդ անգամ ըստ զանազան մասանց ի ձեռն Ս. Սահակայ և Ս. Մեսրոպայ և իրենց առաջին աշակերտաց ոմանց, մանաւանդ Եզնկայ և Կորեան, կատարուած է Եօթանասնից յունարէն բնագրէ մը։ Հոսակ սրբագրուած և յօրինուած՝ Պոլսէն բերուած կոստանդինեան ոսկեգրոշմ կամ պաշտօնապէս վաւերացուած ստոյգ և հաստատուն օրինակի մը համեմատութեամբ։ Հարկ էր ուրեմն հիմնել մեր համեմատութիւնները ասորական և յունական պաշտօնապէս ընկալեալ բնագիրներու վրայ։ Ասորական թարգմանութիւնը կը պահանջէր աչքի առջեւ ունենալ երրայական բնագիրն ալ Սամարացի օրինակով և քաղզէական մեկնարանութեամբ ինչպէս նաեւ արաբական թարգմանութեամբ և Ս. Հերոնիմոսի Vulgata կոչուած լատիններէն թարգմանութեամբ, այս մասին թանկագին աղբիւր ծառայեց մեզ Վալդոնեան հանրածանօթ

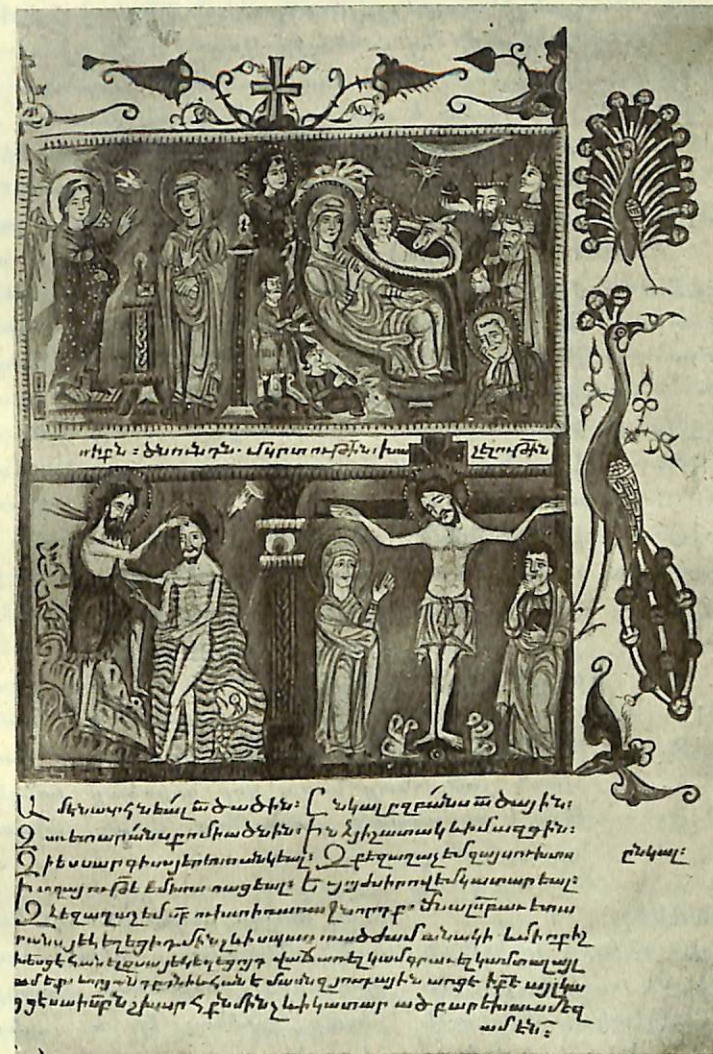
վաղեմի բայց տակաւին ընտրելագոյն հրատարակութիւնը։ Եօթանասնից յունական բնագրին օրինակներ պատկառելի հնութեամբ Գ-Դ. դարերէ՝ ունինք Վատիկանեան, Աղեքսանդրեան և Սինէական զբաղակրները և քիչ յետոյ նաև Ամբրոսեան և Վասիլ-Վատիկանեան թանկագին և խնամով գաղափարուած ձեռագիրները։ Մեր համեմատութեանց գլխաւոր եզր առնուած է Վատիկանեանը որ ցայսօր յունարէն ընկալեալ բնագրին է։ Ասոր հետ զուգած ենք Աղեքսանդրեանը նկատելով որ կոստանդինեան վաւերական օրինակին նախագաղափարը, — զոր ազգային աւանդութիւնը իրրեւ վերջին սրբագրութեան աղբիւր կը նշանակէ մեր հայկական թարգմանութեան, — Եւսերիոսի ձեռքով Աղեքսանդրիայէն բերուածն էր։ Յունական խումբին իրրեւ լծորդ և ցեղակից և օժանդակ մեր համեմատութեանց՝ աչքի առջեւ ունեցած ենք նաեւ Եօթանասնից վաղեմի լատինական թարգմանութիւնը itala յորջորջմամբ աւանդուած և ցայսօր պահուած զանազան օրինակաց պատառիկներով, որոնց մէջ հնագոյն և ամէնէն նշանաւորներն են չորս կրկնագիր օրինակները՝ Մոնագոյի արքունի զրատան, Վիւրցպուրկի, Միլանու և Վիեննայի՝ Դ-Ե. դարերէն, և Լիոնեան ձեռագիրը որ թերեւս հնութեամբ յունական բնագրի զրչագրաց կը հաւասարի։ —

Անցնինք այժմ մեր համեմատութեանց կէտերու քննութեան։

Ա. — ՂԵՒՏԱԿԱՆ

ԳԼՈՒԽ Ե.

18. — Ածցէ խոյ անարատ ի խաշանց զնոց արծաթոյ վասն յանցութեան առ քահանայն, և քաւեսցէ վասն նորա քահանայն վասն անգիտութեանն զոր անգիտացաւ՝ և ինքն ոչ գիտէր, և թողցի նմա
19. — քանզի յանցեալ յանցութիւն յանցանաց առաջի Տեառն։

Հայկական Գրչագիրք

Մատենադարան Ս. Ղազարու

ՏԵՕՐԻՆԱԿԱՆՔ ՔՐԻՍՏՈՍԻ

28. — Աւետարան Սարգիս Պիծակի. Թ. 16, ամ զրչութեամ 1831

L'ANNONCIATION, LA NATIVITÉ,
LE BAPTÊME ET LE CRUCIFIEMENT DE N. S.
Tétrévangile de Sarkis Bidzak, N. 16, an 1831

- ՅՈՅՆՆ. 18. — Եւ ամցէ... փոխանակ յանցութեանն... ոչ գիտաց
» ՎԱՏԻԿԱՆԵԱՆ 19. — քանզի յանցեալ յանցանօք առաջի Տեառն քանզի յան-
» ԱՂԵՔԱՆԴՐԵԱՆ ցեալ առաջի Տեառն
ԼԱՏԻՆ. ԼԻՈՆՆ. 18. — Եւ ընծայեցէ... ի զին արծաթոյ յանցանաց... քաւեսցէ
(վսան նորա) քահանայն... ոչ գիտաց
19. — քանզի առաւել (insuper) ունիցի յանցանս: (= զի)
յանցաւոր եղեւ առաջի Աստուծոյ
» ՀԵՐՈՆԻՄԵԱՆ 18. — Ընծայեցէ խոյ անարատ ի խաշանց առ քահանայն,
ըստ յափոյ և զնոյ յանցանաց. որ քաւեսցէ վսան նորա
քանզի անգիտութեամբ գործեալ էր և թողցի նմա
19. — քանզի անգիտութեամբ (per errorem) յանցեալ առ Տէր
ԵՐԲԱՅԵՅԻՆ 18. — Եւ ամցէ խոյ ամբողջ... ըստ սահմանելոյ քո (in ordi-
natione tua) վսան յանցանաց... ոչ գիտաց
19. — յանցանելով զյանցուածն զայն յանցեալ Տեառն
ԱՍՈՐԻՆ 18. — Սա ամցէ... ըստ զնոյ նուէր առ քահանայն. և քաւու-
թիւն ընորհեցէ նմա քահանայն վսան յանցանաց զոր
գործեաց յանգէտս և թողցի նմա
19. — Նուէր է. վսան մեղաց ամցէ նուէր Տեառն
ՔԱՂԴԵԱԿԱՆ (ԹԱՐ- 18. — Եւ ամցէ արոշ ամբողջ... ըստ զնոյ յանցանաց... ոչ գի-
ԿՈՒՄ ՈՆՔԵՂՈՍԻ) տաց.
19. — քանզի վսան յանցանաց է. և վսան մեղաց իւրոց զոր
մեղաւ վսան յանցանաց նուիրեցէ առաջի Տեառն
ՍԱՄԱՐԱՅԻ ԲՆԱԳԻՐ 18. — Յայնժամ ընծայեցէ... խոյ անարատ (= թրգմ. ամբողջ)...
ԵՒ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆ ըստ սահմանելոյ (aestimationem tuam = զգիւ հատու-
նելոյ) քո... յանցուցեալ էր և չէր գիտացեալ
19. — զայս յանցումն յանցեալ, յանցումն է Տեառն
ԱՐԱԲԱՅԻՆ 18. — Ամցէ խոյ ամբողջ... ըստ զնոյ իւրոյ վսան պատարագի...
վսան յանցանաց նորա զոր գործեաց յանգէտս
19. — Այն է պատարագ յանցանաց, վսան յանցանաց նորա
զոր գործեաց

ԴԻՏԵԼԻՔ

1. — 18 համարին սկիզբը յունական օրինակներն, Լիոնեան լատինն ինչպէս նաեւ երբայեցին և քաղղէական թարգման Ուրեղոսի ունին և մը՝ որ կը պակսի հայ-կական թարգմանութեան և Հերոնիմեան Vulgata լատիններէնին ինչպէս արաբա-կանին մէջ, իսկ ասորին ունի առ և Սա-մարացի բնագիրն և թարգմանութիւնը՝ յայնժամ:

2. — Յունականը և Սիմականը հաւա-սարապէս ունին բայը՝ ոչ գիտաց կատա-

րեալ ձեւով. ընդհակառակն հայը կը գոր-ծածէ անկատար՝ ոչ գիտէր, որուն կը հա-մաձայնին Հերոնիմեան լատինը՝ անգիտու-րեալ գործեալ էր և սամարացին՝ չէր գիտացեալ:

3. — Հայը կրկնելով յանցեալ յանցու-րիւն յանցանաց 19 համարին մէջ կը յայտ-նէ յանցանքի ծանրութիւն, որուն կը հա-մապատասխանէ նաեւ յունականներէն վատրկանեանը՝ յանցեալ յանցանօք և մա-նաւանդ Լիոնեան լատիններէնը՝ առաւել ոչ-նիցի յանցանա՝ մինչդեռ Աղեքսանդրեանն

առ այստէ կամ ի վերայ այսորիկ ունիցի յանցանա որ համագոր կու գայ մեր վերագոյն գրած իմաստին:

1. Insuper habebit indelgentiam կարելի էր թերեւս իմանալ իբր՝ արեւմտաբնեցէ զյանցանա որ չի համապատասխաներ պարբերութեան իմաստին. կամ նաեւ

և Հերոնիմեան Vulgata-ն ունին պար-զապէս յանցեալ կամ անգիտութեամբ (per errorem) յանցեալ, և Սիմականներէն և երբայեցին և սամարացին: Ընդհակառակն բոլորովին նոր իմաստ մը կ'արտայայտեն Ասորին, քաղղէական թարգման Ուրեղոսին և արաբացին, որոնք ոչ միայն բնա-գրական ընդունութեան տեսակէտով հետա-քրքրական՝ այլ մանաւանդ մեկնարանա-կան տեսակէտով իմաստի կարեւոր տար-բերակ մը կ'ընծայեն. չեն նկատեր բուն յանցանք այլ փոխանակ անոր՝ նուէր, պա-տարագ: Այսու նաեւ 18 համարի հայկա-կան բացատրութիւնն վսան յանցանաց պիտի նշանակէ ոչ թէ յանցանքի համար կամ փոխարէն, այլ զոն, ողջակեզ համեմատ Ս. Գրոց զանազան տեղերու մէջ յաճախ գոր-ծածուած վսան մեղաց բացատրութեան, զոնի իմաստով:

4. — 18 համարին մէջ Լիոնեան և Հե-րոնիմեան լատինը և սամարացին ունին ընծայեցէ, մինչ այլ ամէնքը հայկականին պէս կը զնեն՝ ամցէ:

5. — Սիմական խումբն ընդհանրապէս, մանաւանդ երբայեցին, քաղղէացին Ուրե-ղոսի, Սամարացի թարգմանութիւնը և արա-բերէնը կը զնեն խոյ (Ուրեղոս արաշ) ամբողջ փոխանակ՝ անարատ ինչպէս ունին յու-նական և լատին թարգմանութիւնը հա-մեմատ Սամարացի բնագրին և հայկա-կանին:

6. — Հոս կարեւոր է դիտել բնորոշ երեւոյթ մ'ալ համաձայնութեան Հայ և Լիոնեան լատին թարգմանութեանց. որով-հետեւ մինչդեռ 15 և 18 համարներու մէջ յունական և Սիմական ամէն օրինակներն խոյ անարատ ի ԽԱՇԱՆՅ-ի համապատաս-խան միեւնոյն բառը կը գործածեն հաւասա-րապէս, մի միայն հայն և Լիոնեան լատին թարգմանութիւնը երկու դիրքերու մէջ ալ զուգընթացաբար երկու զանազան բառեր կը գործածեն, համար 15. խոյ անարատ ՅՈՒԵԱՅ = arietem immaculatum de vervecibus, և համար 18. խոյ անարատ ի ԽԱՇԱՆՅ = arietem immaculatum de ovibus:

Բ. — ԾՆՈՒՆԴՔ

- ԳԼՈՒԽ ԼԱ. 17. — Յարեալ Յակոբ՝ առ զկանայս իւր և զմանկունս իւր, և եհան զնոսա յուղտս
18. — և խաղացոյց զամենայն զինչս իւր և զամենայն ստա-ցուածս իւր զոր արար ի Միջագետս Ասորւոց՝ երթալ առ Սահակ հայր իւր յերկիրն Քանանացւոց:
ՅՈՒՆ. ՎԱՏԻԿ. 17. — և յարուցեալ... զմանկունս իւր ի վերայ ուղտուց
» ԱՂԵՔԱ. 17. — և յարուցեալ... զկանայս և զմանկունս իւր ի վերայ ուղտուց
18. — և տարաւ... զամենայն կազմած իւր զոր ստացեալ էր ի Միջագետս և զամենայն զիւրե երթալ առ իսահակ... յերկիրն Քանաան
ԼԱՏԻՆ. ԼԻՈՆԵԱՆ 17. — և յարուցեալ... և եղ ի վերայ ուղտուց
18. — և տարաւ զամենայն ստացուածս իւր և զամենայն ինչս իւր զոր արար ի Միջագետս, և զամենայն զիւրե զի զնացէ առ իսահակ հայր իւր յերկիրն Քանաան:
» ՀԵՐՈՆԻՄԵԱՆ 17. — և այսպիս յարեալ Յակոբ և ամբարձեալ զմանկունս և զկանայս իւր ի վերայ ուղտուց՝ գեաց
18. — և ետ զամենայն ստացուածս իւր և զհօտս և զոր ինչ ի Միջագետս ստացեալ էր դիմեալ առ... յերկիրն Քանաան:

- ԵՔԲԱՅ. 17. — և յարեաւ Յակոբ և ամբարձ զորդիս իւր և զկանայս իւր ի վերայ ուղտուց
18. — և եւս զամենայն ոչխարս իւր և զամենայն զոյս իւր զոր ստացեալ էր արծարով վաստակոց իւրոց զոր վաստակեալ էր ի Փատան Արամ ի գալ առ Իսահակ... Բանաստե.
- ԱՍՈՐԻ 17. — և յարուցեալ Յակոբ և զմանկունս իւր և զկանայս իւր յուղտս
18. — և տարաւ զամենայն զհօտ իւր և զամենայն ստացուածս իւր զոր ստացեալ էր ի Փատան Արամ, զի եկեացէ... Բանաստե.
- ՔԱՂԴ. ԹԱՐԿՈՒԾ ՈՆՔԵՂՈՍԻ 17. — և յարեաւ Յակոբ և ամբարձ զորդիս իւր և զկանայս իւր ի վերայ ուղտուց
18. — և եւս զմանկունս ոչխարս իւր և զամենայն զոյս իւր զոր ստացեալ էր ի Միջագետս Ասորոց, զի եկեացէ... Բանաստե.
- ՍԱՄԱՐԱՅԻՆ 17. — և յարեաւ Յակոբ և եղ զկանայս... ի վերայ ուղտուց
18. — և տարաւ զամենայն ոչխարս իւր և զամենայն ինչս իւր զոր ստացեալ էր, զոչխարս վաստակոց իւրոց զոր վաստակեալ էր ի Փատան Արամ, զի եկեացէ... Բանաստե.
- ԱՐԱՐ. 17. — և յարեաւ Յակոբ և եղ զորդիս իւր և զկանայս իւր յուղտս
18. — և տարաւ զոչխարս իւր և զամենայն ինչս իւր զոր ստացեալ էր ի Փատան Արամ զի եկեացէ... ի գաւառն Բանաստե.

ԴԻՏԵԼԻՔ

1. — Ի սկիզբն 17 համարի ամենքն ունին և (igitur, itaque եւայլն) որ միայն հայերէնի մէջ կը պակսի:

2. — Հայը կը գնէ յարեաւ Հերոնիմեան Vulgata-յի և զրեթէ բոլոր սեմական խումբին հետ, մինչդեռ յունականը և Լիոնեան լատինն և ասորին ունին յարուցեալ.

3. — Ընդ հակառակն համաձայն յունականաց և Լիոնեան լատինի և սամաւրացւոյն՝ հայերէնը կը դասակարգէ նախ զկանայս և ապա զմանկունս հակառակ բոլոր միւս սեմական խումբին և Հերոնիմեան Vulgata լատինի:

4. — Աղեքսանդրեանը կը զեղչէ իւր մը համաձայն Հերոնիմեան Vulgata-յի զկանայս և զմանկունս բացատրութեան մէջ, մինչդեռ միւս ամենքը հայկականին հետ ունին կրկին իւր:

5. — 18 համարին մէջ հայկականին

զինչ և զստացուածս ոչ միայն փոխադարձաբար կը տեղափոխուին Լիոնեան լատինի մէջ, այլ նաեւ յաւելուած մ'ալ կ'ունենան՝ և զամենայն զիւրն յունականն ներու նման, ինչ որ կը պակսի հայ թարգմանութեան և Հերոնիմեան Vulgata-յին մէջ:

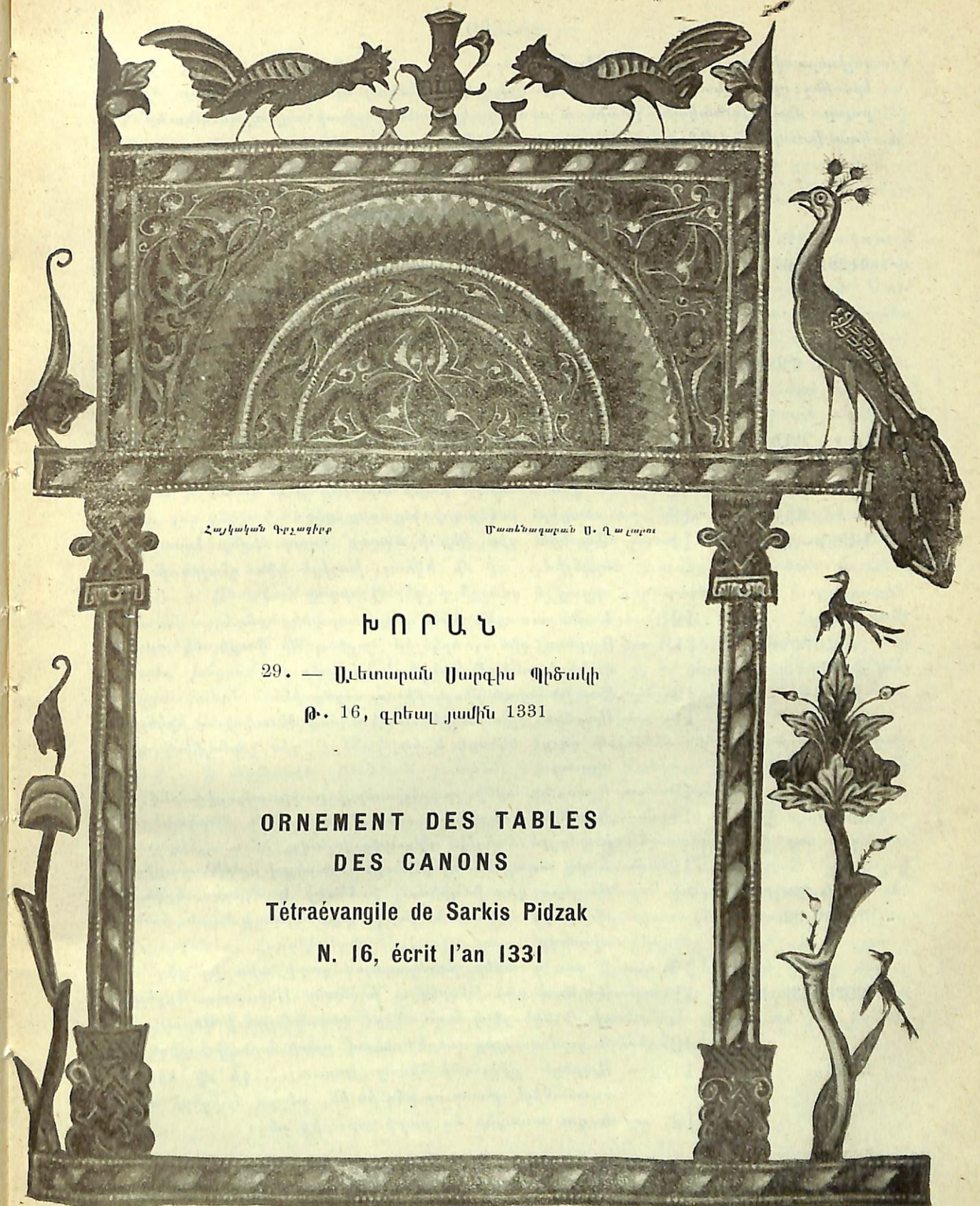
6. — Հերոնիմեան Vulgata լատինեւրէնը հակառակ հայկականի և յունականաց և Լիոնեան լատինի զինչ կը փոխանակէ զհօտս-ի բոլոր սեմական խումբին համաձայն:

7. — Յունական և լատինական խումբերը Սեմականներու (բաց ի քաղղէականն) ի Փատան Արամ-ը կը թարգմանեն ի Միջագետս, և միայն հայկականն ու քաղղէական թարգման Ռեքեդոսի կը գնեն ի Միջագետս ԱՍՈՐԻՈՅ:

8. — Երբայեցին ու Սամարացին յաւելուած մ'ալ կը ներմուծեն՝ արծարով վաստակոց իւրոց զոր վաստակեալ էր, —

1. Վաստակ, և վաստակեալ բառերը բացատրութեան պարզութեան համար կը զործածենք հոս իբրեւ լառ, իմաստով:

այլաստորեան վարձք, և ըստ աշխարհաբարի վաստակի իմաստով:

Հայկական Գրչադիր

Մատենադարան Ս. Ղալուր

ԽՈՐԱՆ

29. — Աւետարան Սարգիս Պիծակի

Թ. 16, գրեալ յամին 1331

ORNEMENT DES TABLES
DES CANONS

Tétraévangile de Sarkis Pidzak

N. 16, écrit l'an 1331

զոյխարս վաստակոց խորոց զոր վաստակեալ էր. ինչ որ հայկականին հետ կը պակսի Գաւառացոց մինչ միւս ամէնքը միապէս բոլոր միւս յունական, լատին և սեմա- կան խումբերու մէջ:

9. — Միայն Հայը կը դնէ յերկրե Գաւառացոց մինչ միւս ամէնքը միապէս կը պահեն աշխարհագրական անունը՝ Գաւառ:

Գ. — ԾՆՈՒՆԴՔ

ԳԼՈՒԽ ԼԲ.	11. — Եւ արդ ասորեցո՛՛ զիս ի ձեռաց եղբոր իմոյ Եսաւայ, զի զահի հարեալ եմ ես ի նմանէ. գուցէ եկեալ հարկանիցէ զիս մայր առ մանկան
	12. — և դու ասացեր թէ բարի արարից քեզ...
ՅՈՅՆ. ՎԱՏԻԿ.	11. — Ապրեցո՛՛ զիս ի ձեռաց եղբոր իմոյ, ի ձեռաց Եսաւայ, զի երկնյիմ... մի գուցէ եկեալ խոցիցէ զիս և զմայրն ի վերայ որդոց
» ԱՂԵՔՍ.	11. — Ապրեցո՛՛ զիս... զի երկնյիմ... մի գուցէ եկեալ խոցիցէ զիս և զմայրն ի վերայ որդոց
» ՎԱՏԻԿ.	12. — և դու ասացեր. բարի արարից քեզ
» ԱՂԵՔՍ.	12. — ասացեր. լա՛ւ բարի արարից քեզ
ԼԱՏԻՆ. ԼԻՈՆԵԱՆ	11. — Ապրեցո՛՛ զիս Տէր ի ձեռաց եղբոր իմոյ Եսաւայ, զի երկնյիմ... զի մի եկեալ խոցիցէ զիս զմայրս ի վերայ որդոց և զմայրն ի վերայ որդոց
	12. — և դու ասացեր ինձ. բարի արարից քեզ
» ՀԵՐՈՆԻՄԵԱՆ	11. — Ապրեցո՛՛ զիս... երկնյիմ յոյժ... մի գուցէ եկեալ հարկանիցէ զմայրն հանդերձ որդւովք
	12. — Դու խօսեցար թէ բարի արարեալ ինձ
ԵՐԲԱՅ.	11. — Ապրեցո՛՛ զիս խնդրեմ... ի ձեռաց Եսաւայ... երկնյիմ... մի գուցէ եկեացէ և հարկանիցէ զիս, զմայրն ի վերայ որդւոց
	12. — և դու ասացեր, բարեբաղան կամ քաղցեալ կան թաղկուսն Ոնքեղոսի կը յաւելուն նաեւ՝ խնդրեմ, որ նոյնպէս զեղչուած է հայկականին հետ յոյն և լատին խումբերու և Սեմականներէն՝ ասորերէնի և արաբերէնի մէջ.
ԱՍՈՐԻ	11. — Ապրեցո՛՛... երկնյիմ... զի մի եկեացէ և հարկանիցէ զիս և զմայրն հանդերձ որդւովք իւրովք
	12. — և դու ասացեր, բարեբաղան կամ քաղցեալ կան թաղկուսն Ոնքեղոսի կը յաւելուն նաեւ՝ խնդրեմ, որ նոյնպէս զեղչուած է հայկականին հետ յոյն և լատին խումբերու և Սեմականներէն՝ ասորերէնի և արաբերէնի մէջ.
ՔԱՂԴ. ԹԱՐԿՈՒՄ ՈՆՔԵՂՈՍԻ	11. — Ապրեցո՛՛ զիս խնդրեմ... ի ձեռաց Եսաւայ... երկնյիմ... մի գուցէ եկեացէ և հարկանիցէ զիս, զմայրն հանդերձ որդւովք
	12. — և դու ասացեր բարեբաղան կամ քաղցեալ կան թաղկուսն Ոնքեղոսի կը յաւելուն նաեւ՝ խնդրեմ, որ նոյնպէս զեղչուած է հայկականին հետ յոյն և լատին խումբերու և Սեմականներէն՝ ասորերէնի և արաբերէնի մէջ.
ՍԱՄԱՐԱՅԻ ԲՆ.	11. — Ապրեցո՛՛ զիս խնդրեմ... ի ձեռաց Եսաւայ... երկնյիմ... զի մի եկեացէ և հարկանիցէ զիս, զմայրն ի վերայ որդւոց
	12. — և դու ասացեր բարեբաղան կամ քաղցեալ կան թաղկուսն Ոնքեղոսի կը յաւելուն նաեւ՝ խնդրեմ, որ նոյնպէս զեղչուած է հայկականին հետ յոյն և լատին խումբերու և Սեմականներէն՝ ասորերէնի և արաբերէնի մէջ.
ԱՐԱԲ.	11. — Ապրեցո՛՛ զիս... ի ձեռաց Եսաւայ... զի մի եկեացէ և սպանակիցէ զնոսա որ ընդ իս են, զմայրս հանդերձ որդւովք
	12. — և դու ասացեր ևս բարի արարից քեզ:

1. Կարելի է համարել նաեւ ընդօրինակողի սխալ մը՝ filios փոխանակ զնելու filias, որով թերեւս պիտի ըլլար՝ զմայրն ի վերայ որդոց եւ զմայրն ի վերայ դստերաց:

ԳԻՏԵԼԻՔ

1. — Ի սկիզբն 11 համարին հայ թարգմանութիւնը կը դնէ և արդ (ըստ այլ օրինակաց միայն և. հմտ. Զօհրայ էջ 21), ինչ որ կը պակսի բոլոր միւս բնագրաց և թարգմանութեանց մէջ: Գուցէ ընդօրինակողի սխալ կարելի էր համարել իբրեւ կրկնութիւն նախորդ 10 համարէն առնուած՝ ուր կայ պարբերութիւնս՝ և՛ արդ՝ առաջիկայի յերկուս բանակա: Սակայն և — որ ամէն օրինակաց մէջ կայ և արդ — ընտրեալագոյն բնագրին մէջ, աւելի թարգմանութեան տարբերութիւն նշմարել կու տայ քան թէ ընդօրինակողի սխալ:
2. — Ասոր փոխարէն վատիկանեան յունարէն օրինակն, ինչպէս նաեւ Սեմական խումբը՝ բացի ասորականէն, ունին կրկնութիւն ի ձեռաց եղբոր իմոյ, ի ձեռաց Եսաւայ, զոր զեղչած են Աղեքսանդրեան յոյն, երկու լատինք և ասորին՝ հայկական թարգմանութեան նման:
3. — Սեմական խումբէն երբայեցին, սամարացին և բաբելական կամ քաղցեալ կան թաղկուսն Ոնքեղոսի կը յաւելուն նաեւ՝ խնդրեմ, որ նոյնպէս զեղչուած է հայկականին հետ յոյն և լատին խումբերու և Սեմականներէն՝ ասորերէնի և արաբերէնի մէջ.
4. — Ի փոխարէն՝ Լիոնեան լատիններէն ալ իր կարգին, հակառակ բոլոր միւս բնագրաց և թարգմանութեանց, ինչպէս հայերէնի, ունի յաւելուածոյ Տէր մը:
5. — Մինչ բոլոր Սեմական և յունական խումբերն ու Լիոնեան լատինը հաւասարապէս կը դնեն պարզ երկնյիմ, միայն հայերէնն ու Հերոնիմեան Vulgata լատիններէնը ունին զայն սաստկացուցած՝ զանի հարեալ եմ, — երկնյիմ յոյժ.
6. — Փոխադարձաբար՝ 12 համարին մէջ Սեմական խումբը (բացի արաբական

նէն) կը սաստկացնէ բարեբաղանով բարի արարից քեզ, հակառակ հայկական և լատինական թարգմանութեանց, արաբերէնի և վատիկանեան յունարէնի, մինչդեռ Սեմական խումբին զնելով՝ լա՛ւ (καλώς) բարի արարից քեզ:

7. — Այս 12 համարին մէջ, հակառակ բոլոր միւս խումբերուն, միայն հայերէնը կը դնէ թէ շողկալար Հերոնիմեան Vulgata-ին համաձայն: Սակայն յետինս ալ իր կարգին կը տարածայնի հայկականէն և բոլոր միւս խումբերէն՝ պարբերութեան երկրորդ դէմքը փոխելով առաջինի. Դու խօսեցար թէ բարի արարեալ ինձ:

8. — Դարձեալ 11 համարին մէջ հարկանիցէ բային տեղ, զոր ունի հայերէնը համաձայն Հերոնիմեան Vulgata-ի և Սեմական խումբին՝ բացի արաբականէն, յունական խումբը և Լիոնեան լատիններէնը կը գործածեն խոցիցէ և արաբացին՝ ապանակիցէ: (Յետոյ՝ թէպէտ Երկրորդում Օրինաց զԼ. Ա. 44 համարին մէջ մեր հայերէնն ալ կը գործածէ ԽՈՅՈՅՅԻՆ զձեզ ի Բեկրայ միւսեւ զնելու, փոխանակ հարկանել բայի):

9. — Ամէնէն մեծ տարբերութեան սակայն կը հանդիպինք սոյն 11 համարին զիս մայր առ մանկան բացատրութեան մէջ, զոր միայն հայն է որ ունի այսպէս. մինչ այլք ընդհանրապէս ունին զիս և զմայրն և Հերոնիմեան Vulgata-ն զեղչելով զիս — զմայրն հանդերձ որդւովք: Մեծ շեղում ընդհակառակն բոլորէն ունին Լիոնեան լատիններէնը խոցիցէ զիս զմայրս ի վերայ որդոց և զմայրն ի վերայ որդոց (կամ դստերաց?), և արաբացին՝ որ կը դնէ. ապանակիցէ զնոսա որ ընդ իս են, զմայրս հանդերձ որդւովք:

Դ. — ԳԻՐՔ ՅԵՍՈՒԱՅ

ԳԼՈՒԽ Զ.

12. — Եւ յաւուրն երկրորդի յարեալ Յեսու ընդ առաւօտն, և բարձին քահանայքն զտապանակն Տեառն
13. — և եօթն քահանայքն առին եօթն փողս նուիրականս, և երթային առաջի Տեառն. և քահանայքն հարին զփողսն. և այլ եւս ամբոխն ամենայն. և գնացին դարձեալ անդրէն ի բանակն. և ապա մտանէին մարտիկըն, և այլ եւս ամբոխն զկնի տապանակին ուխտին Տեառն. և երթային և հարկանէին զփողսն եղջերեայս
14. — և պատեցին զքաղաքն յաւուրն երկրորդի միանգամ ի մօտոյ. և գնացին դարձեալ անդրէն ի բանակն: Այսպէս արարին զվեց օր:

ՅՈՒՆ. ՎԱՏԻԿ.

12. — ... զտապանակն ուխտի Տեառն
13. — ... ունողք զեօթն փողս երթային առաջի Տեառն և յետ լոցա մտանէին մարտիկըն... ուխտին Տեառն. և քահանայքն հարին զփողսն

»

14. — և այլ եւս ամբոխն ամենայն պատեաց զքաղաքն վեց անգամ ի մօտոյ և գնաց դարձեալ ի բանակն. այսպէս առնէին զվեց օր

» ԱՂԵՔՍ.

12. 13. 14. — ... առնողք զեօթն փողսն երթային առաջի Տեառն... և յետ լոցա մտանէին մարտիկըն... ուխտին Տեառն. այսպէս առնէին զվեց օր.

ԼԱՏԻՆ. ԼԻՈՆԵԱՆ

12. — ... բարձին քահանայք զտապանակն ուխտի Տեառն
13. — ... որք կրէին զեօթն փողսն երթային առաջի և յետ լոցա երթային մարտիկըն և մնացեալ ամբոխն զկնի տապանակին ուխտին Տեառն և քահանայքն հարին զփողսն: Եւ մնացեալ ամբոխն ամենայն պատեցին զքաղաքն ի մօտոյ

14. — և գնացին դարձեալ ի բանակն. այսպէս արարին զվեց օր

» ՀԵՐՈՆԻՄԵԱՆ

12. — Իսկ Յեսու գիշերայն յարուցեալ, բարձին քահանայքն զտապանակն Տեառն

13. — և եօթն ի լոցանէ եօթն փողս որովք վարին ի յորեկինի. և երթային առաջի տապանակի Տեառն, երթային և հարկանէին. և զինեալ ժողովուրդն երթայր յառաջոյ լոցա, իսկ ամբոխն մնացեալ զհետ երթայր տապանակին, և հարկանէր փողս

14. — ... միանգամ և դարձան ի բանակն: Այսպէս արարին զվեց օր

ԵՐՐԱՅԱԿԱՆ

11. — (փոխանակ. 12). — և կանխեաց Յեսու ընդ առաւօտն...
12. — (փոխ. 13). — և եօթն քահանայք առեալք զեօթն փողս եղջերեայս յանդիման տապանակի Տեառն երթարով երթային և հարկանէին զփողսն, և քահանայք երթարով առաջի լոցա և ամբոխն զկնի տապանակին Տեառն գնալով երթային և հարկանէին զփողս

Հայկական Գրչագիր

Մատենադարան Ս. Ղազարու

ԱԴԱՄ ԵՒ ԵՒԱ Ի ԴՐԱՍՏԻՆ (ի վեր)

ՄՈՎՍԷՍ Ի ՔՈՐԵՅ (ի ստորեւ)

30. — Աստուածաշունչ Սուլտանեայ, թ. 935, ամ զրչ. 1341

ADAM, EVE ET MOISE

Bible de Sultania, N. 935, an 1341

ԱՍՈՐԵՐԷՆ

ՔԱՂԴ. ԹԱՐԿՈՒՄ
ՅՈՎՆԱԹԱՆՈՒ

ԱՐԱՔԱԿԱՆ

13. — (Վոխ. 14)... միանգամ և դարձան ի բանակն: Այսպէս արարին զեօրն օր:
11. — (Վոխ. 12). — Յարեաւ Յեսու ընդ այգև...
12. — (Վոխ. 13). — և եօթն քահանայք բառնային զեօթն փողան և երթային առաջի տապալակին Տեառն. և ի զնալն հարկանէին զփողան. որ զինեալքն էին յառաջէին քան զնոսա, և որ ժողովեալքն էին յամբոյս զհետ երթային տապալակին Տեառն և երգէին փողովք:
13. — (Վոխ. 14). — պատեցին զքաղաքն զայն յաւուրն երկրորդի միանգամ... այսպէս առնէին ի վեց առաջուն յայնոսիկ:
12. — և կանխեաց Յեսու յառաւօտին...
13. — և եօթն քահանայք առին զեօթն փողան յեղեկաց խոյոց առաջի տապալակին Տեառն, երրաւով երրային և հարկանէին զփողան և զինեալքն զօրոքեալք երթային առաջի նոցա և ցեղ տանն Դանայ երթայր զկնի տապալակին Տեառն. և քահանայքն երթային և հարկանէին զփողան
14. — ... միանգամ և դարձան ի բանակն...
11. — (Վոխ. 12). — և յարեաւ Յեսու կանոխ ընդ առաւօտն և բարձին քահանայք զտապանակն Աստուծոյ.
12. — (Վոխ. 13). — և եօթն քահանայք առեալք զեօթն փողա հնչեցոյ՝ երթային առաջի տապալակին, յառաջոյ եւս քան զնոսա երթայր բանակն հարկանելով նաեւ զփողա, իսկ ամբոյսն խուռներամ երթայր զկնի տապալակին
13. — (Վոխ. 14). — վերստին պատեցին զքաղաքն յաւուրն երկրորդի միանգամ և դարձան ի բանակն: Այսպէս...

ԴԻՏԵԼԻՔ

1. — Հայերէնը 12 համարին մէջ յուռական խումբին համաձայն կը սկսի՝ և յառաջ երկրորդի, որուն կը համապատասխանէ նաեւ Լիոնեան լատիններէնը, մինչդեռ բոլոր սեմական խումբը և Հերոնիմեան Vulgata լատիններէնը զեղչած են զայն:

2. — Համաձայնութեան սոյնպիսի յարաբերութեան մ'ալ կը հանդիպինք հոս յարեաւ ընդ առաւօտն բացատրութեան նըկատմամբ, զոր այսպէս ունին յունականը հայերէնին և Լիոնեան լատիններէնի հետ, մինչդեռ Հերոնիմեան Vulgata-ն և բոլոր Սեմականը կանխելու իմաստով կը ներկայանան, ինչպէս՝ գիշերայն յարուցեալ, — կանխեաց կամ կանոխ ընդ առաւօտն, — յարեաւ ընդ այգև եւայլն:

1. Կամ ազդեցութեան ըստ հայ թարգմանչի բացատրութեան որուն ալիւր կը հանդիպինք, ինչպէս Գիրք

3. — Վատիկանեան յոյն օրինակը միայն Լիոնեան լատիններէնի համաձայնութեամբ ընդ մէջ տապալակի և Տեառն կը ներմուծէ նաեւ ոչխորն բառը, մինչդեռ հայկականնին հետ միւս ամէնքը չունին այդ յաւելումը: — Արարականը հոս փոխանակ Տեառն-ի շեղելով միւս ամէնէն կը դնէ՝ Աստուծոյ:

4. — 13 համարը բոլորովին յեղաշրջուած է դասաւորութեամբ և կրկնութեամբ զանազան օրինակաց մէջ, մանաւանդ Հայկականին և Աղեքսանդրեանին. մեր թարգմանութիւնը ի մի ամփոփած է իւրաքանչիւրին յատուկ մանրամասնութիւնները: Ամէնէն աւելի պարզուած ձեւը կ'ընդհատուի վատիկանեան յունարէնը զրեթէ համաձայնութեամբ Լիոնեան և Հե-

թուոց զԼ. Ա. համար 6 ուր կայ՝ եւ փոքրն ազդեցութեան ի ձեռն նոցա:

րոնիմեան լատիններու և Սեմականներու խումբին: Հայերէնի աւելի մերձաւոր և համապատասխան կը ներկայանայ Աղեքսանդրեան օրինակը:

5. — Հայերէնի նախնական բառը որ կը պակսի յունական խումբին, Լիոնեան լատիններէնի և սեմականներէն՝ ասորի թարգմանութեան մէջ, կը հանդիպինք ըստ իմաստին Հերոնիմեան Vulgata-ին մէջ, որովք վարին ի յարկին թարգմանութեան մէջ, կը համապատասխանէ թերեւս եբրայականի՝ եղեւալա բառը, զոր ունին նաեւ քաղդէական թարգմանութեան մէջ, որովք միւս բնաւայն եղեւալա բառը, որ բոլոր միւս բնաւայն և թարգմանութեանց մէջ կը պակսի:

6. — Նոյնպէս հակառակ ամենուն հայերէնը կը կրկնէ և այլ եւս ամբոյսն ամենայն, և զնային զարմեալ անդրէն ի թաւան համաձայնելով միայն Աղեքսանդրեան յոյն օրինակին, որ սակայն յետոյ իր կարգին կը մնայ կրճատեալ ի վերջ պարբերութեան և ի սկիզբն յաջորդ 14 համարի:

7. — մինչդեռ վատիկանեան օրինակն յունարէնի՝ յեղաշրջութեամբ պարբերութեանց ի վերջ 13 համարին և ի սկիզբն 14-ին կը տեղաւորէ հայկականին և թաւանայքն հարին զփողան և այլ եւս ամբոյսն ամենայն բաժինը:

8. — Նոյնպէս այս վերջին 14 համարի ամբողջ պարբերութիւնը՝ և պատեցին զքաղաքն յառաջ երկրորդի միանգամ ի մօտոյ և զնային զարմեալ անդրէն ի թաւան զեղչուած է Աղեքսանդրեանին մէջ:

9. — Սոյն 14 պարբերութեան յառաջ երկրորդի-ն հայերէնին համապատասխան ունին նաեւ Հերոնիմեան Vulgata-ն և բոլոր Սեմականաց խումբը հակառակ յունականաց և Լիոնեան լատիններէնի:

10. — իսկ միանգամ ի մօտոյ հայերէնին զուգահրութիւնը զանազանապէս ունին՝ վատիկանեան յոյնը, որ սակայն փոխանակ մի անգամ-ի կը դնէ վեց անգամ, — Լիոնեան լատիններէնը կը զեղչէ մի անգամ-ը, ընդ հակառակն Հերոնիմեան Vulgata-ն զեղչելով ի մօտոյ՝ կը պահէ մի անգամ-ը, նոյնպէս եբրայեցին, ասորին, քաղդէական թարգմանութիւնը և ամբողջին:

11. — Հոս զանց ընելով զանազան փոքրիկ տարբերակները, որոնք իրենց կարեւորութիւնն ունին բնագրաց և թարգմանութեանց յարաբերութեանց ծառը կազմելու համար, դիտենք տակաւին հայերէնին զարմեալ անդրէն կրկնութիւնը, մի միայն մեր թարգմանչին յատուկ, և եբրայեցեւրէնին շեղումը միւս ամէնէն՝ փոխանակ զվեց օր-ի զնելով զեօրն օր, ինչպէս Յովնաթանի քաղդէական թարգմանին ցեղ տանն Դանայ բացատրութիւնը՝ փոխանակ այլ եւս ամբոյսն ամենայն-ի:

Ե. — Գ Ի Ր Ք Յ Ե Ս Ո Ւ Ա Յ

ԳԼՈՒԽ Ը.

7. — Եւ իբրեւ փախիցուք յերեսաց նոցա, դուք յարիջիք ի դարանէ անտի և մօշիք ի քաղաքն և հարջիք զքաղաքն, և տացէ զնոսա Տէր Աստուած Խաբայի ի ձեռն մեր,
8. — և եղիցի յորժամ առնուցուք զքաղաքն այրեսջիք զնահրով, ըստ այսմ օրինակի առնիջիք. ահա պատուիրեցի ձեզ:
9. — և առաքեաց զնոսա Յեսու և զնային ի դարանն և մտին զօղեցան ի մէջ Բեթելայ և ի մէջ Դանայ ի ծովակողմանէն Գալեայ. և ագաւ Յեսու զայն զիշեր ի մէջ ժողովրդեանն:

- ՅՈՅՆ (ՎԱՏԻԿԱՆԵԱՆ 7. — Իսկ դուք յարիշիք ի դարանէ և երբիցի ի քաղաքն.
ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԵԱՆ 8. — Ըստ այսմ բանի առնիշիք ահա պատուիրեցի ձեզ
ԱՄԲՐՈՍԵԱՆ, ՎԱ- 9. — և առաքեաց... ի դարանն և դարանկեցան ի մէջ Բեթ-
ՍԻԼԵԱՆ ԵՒՆ.) լայ և ի մէջ Գալեայ, ի ծովէն Գալեայ
ՅՈՅՆ (ՓՈՔՐ ՕՐԻՆԱԿՔ 7. և 9. — (Վատիկանեանի և այլ մեծ օրինակաց համաձայն)
ՈՄԱՆՔ) 8. — և եղիցի յորժամ առնուցուք զքաղաքն այրեսլիք զնա հրով
ՅՈՅՆ (ԱՅԼՔ ՈՄԱՆՔ) — այրեսլիք զնա հրով
ԼԱՏԻՆ ԼԻՈՆԵԱՆ 7. — Իսկ դուք յարուցեալ ի դարանէ և զնաւիք ի քաղաքն
8. — Ըստ այսմ բանի առնիշիք և եղիցի յորժամ առնուցուք
զքաղաքն այրեսլիք զնա հրով. ահա պատուիրեցի ձեզ
9. — ... Յետև և մկկեցան ի դարանն և նստան ի մէջ Բե-
թելայ և ի մէջ Գալեայ ի ծովէն Լորիս Գալեայի
ԼԱՏԻՆ ՀԵՐՈՆԻՄԵԱՆ 7. — և իբրեւ մեք փախիցուք և նորա՝ զհետ պնդեացին, յա-
VULGATA ըրիշիք ի դարանէ և աւերեսլիք զքաղաքն և տացէ զնա
Տէր Աստուած ձեր ի ձեռս ձեր
8. — և իբրեւ առնուցուք այրեսլիք զնա և այսպէս զամենայն
առնիշիք որպէս հրամայեցի
9. — և առաքեաց զնոսա և զնացին յի տեղի դարանի և նրա-
տան ի մէջ Բեթելայ և Հայի յարեւմտեան կողմէն քաղա-
քին Հայի և Յետև զգիշերն զայն մնաց ի մէջ ժողո-
վորդեանն.
ԵՔՐԱՅԵՑ. 6. — և փախիցուք յերեսաց նոցա
7. — և դուք յարիշիք ի դարանէ և վանեցիք զքաղաքն և տացէ
զնա Տէր Աստուած ձեր ի ձեռս ձեր
8. — և եղիցի իբրեւ առնուցուք դուք զքաղաքն այրեսլիք զքա-
ղաքն ի հուր ըստ բանի Տեսան առնիշիք, տեսէք պա-
տուիրեցի ձեզ
9. — ... դարան և կացին ի մէջ Բեթելայ և ի մէջ Հայի ի
ծովէն Հայի և գիշերեաց Յետև ի գիշերին յայնմիկ ի
մէջ ժողովրդեանն.
ԱՍՈՐԻ 7. — Իսկ դուք ելէք ի դարանաց ձերոց և զքաղաքն կոտորեցիք
զի տացէ զնա Տէր Աստուած ձեր ի ձեռս ձեր
8. — և յորժամ առնուցուք զքաղաքն, այրեցէք զնա հրով, և
ըստ բանի Տեսան արարէք. տեսէք զի պատուիրեցի ձեզ
9. — և արձակեաց զնոսա Յետև և մեկնեցան ի տեղիս դա-
րանի և կացին ի մէջ Բեթ-էլի և Հայի յարեւմտից կող-
մանէ քաղաքին, և եկաց Յետև...
ՔԱՂԴ. ԹԱՐԿՈՒՄ 6. — և դարձուցուք զթիկունս առաջի նոցա
ՅՈՎՆԱՔԱՆԻ 7. — և դուք յարիշիք ի դարանէ և կործանեսլիք զքաղաքն,
և տացէ զնա Տէր Աստուած ձեր ի ձեռս ձեր
8. — ... առնուցուք դուք... այրեսլիք զքաղաքն հրով, ըստ
բանի Տեսան առնիշիք, տեսէք զի պատուիրեցի ձեզ
9. — ... ելին ի դարանն և նստան ի մէջ Բեթելայ և Կայիայ
յարեւմտոս կայեայ և գիշերեաց Յետև ի գիշերին յայն-
միկ ի մէջ ժողովրդեանն

- ԱՐԱՐ. 6. — և արդարեւ փախիցուք առաջի նոցա
7. — Իսկ դուք յարիշիք ի դարանէ և սպառեսլիք զքաղաքն
զի Աստուած ահա մատնեաց զայն ի ձեռս ձեր
8. — սակայն յորժամ տիրիցէք նմա այրեսլիք զնա հրով. որ-
պէս պատուիրեաց Աստուած առնիշիք տեսէք ահա պա-
տուիրեցի ձեզ
9. — ... ի դարանն և բանակեցան ի մէջ Բեթ-էլայ և ի մէջ
քաղաքին Այի յարեւմտից կողմանէ քաղաքին, և գիշե-
րեաց Յետև յայնմ գիշերին ի մէջ ժողովրդեանն:

ԳԻՏԵԼԻՔ

Առաջիկայ համեմատութիւնն ալ կը հաս-
տատէ թէ ինչպէս հայկական թարգմա-
նութիւնը ընտրողաբար կ'ամփոփէ միւսնե-
րուն եզականութիւնները անկախ մնալով
ամէնէն և առանց բնաւ լիովին համաձայ-
նելու մէկու մը, պարագայ մը՝ որ ինչպէս
յետոյ պիտի զիտենք, ունի իր կարեւոր
զերը մեր թարգմանութեան վերաբերեալ
խնդրոց ուսումնասիրութեան նկատմամբ:

1. — 7. համարին և իրրեւ փախիցուք յե-
րեսաց նոցա բացատրութիւնը՝ հոս Հայկա-
կանին պէս՝ մի միայն Հերոնիմեան Vul-
gata լատիններէն ունի, որ սակայն յե-
րեսաց նոցա բառերը զեղծած է և անոր
փոխարէն յաւելուած մ'ունի սեպհական
և նորա զննտ պնդեցին, զոր իւր կարգին
հայերէնը հիւրընկալած է: — Միւսները՝
կամ այն է որ նախընթաց 6 համարին
վերջը դրած են զայս, ինչպէս երբայեցին,
քաղղէական թարգման Յովնաթանի և ա-
րարացին, և կամ ալ բոլորովին կը թողուն
ի բաց, ինչպէս յունական խումբը, Լիոնեան
լատիններէնը և սեմականներէն՝ ասորին:

2. — Մտցիք ի քաղաքն և հարչիք զքա-
ղաքն, (այսպէս երկու անգամ կրկնուած
քաղաքն զանազան բայերով), բոլոր յու-
նական խումբին մէջ ունի իրեն համա-
պատասխան մի միայն երբիցի ի քաղաքն
մասը, որոնց կը համապատասխանէ նաեւ
Լիոնեան լատիններէնը, իսկ բոլոր սեմա-
կան խումբը Հերոնիմեան Vulgata-ին
հետ, լռելով առաջին մասը՝ մտցիք՝ ունին
միայն երկրորդը՝ հարչիք զքաղաքն զանա-
զան ձեւերով. աւերեսլիք, վանեցիք, կո-
տորեցիք, կարծանեցիք, սպառեսլիք:

3. — Տացէ զնոսա Տէր Աստուած Իսրա-
յելի ի ձեռս մեր՝ հայկական թարգմանու-
թեան բացատրութիւնը կը պակսի բոլորու-
վին յունական խումբի ամբողջ օրինակաց
մէջ, ինչպէս նաեւ Լիոնեան լատիններէնի
մէջ. իսկ Հերոնիմեան Vulgata-ն և
սեմական խումբն ամբողջ միաձայնու-
թեամբ ունին տացէ զնա Տէր Աստուած ձեր
ի ձեռս ձեր. արարացին միայն փոքրիկ
զեղմամբ կը զնէ, զի Աստուած ահա մատ-
նեաց զայն ի ձեռս ձեր: Իսկ Իսրայելի
բառը մի միայն հայկականին յատուկ է
և ոչ մէկ օրինակի մէջ իր համապատաս-
խանն ունի, ինչպէս նաեւ յեղաշրջութիւնը
երկրորդ զէմքէն, առաջին զէմքէն՝ ի ձեռս
մեր:

4. — Հոս պատահաբար յատուկ դիտո-
ղութեան արժանի կը համարինք ուրիշ
տարբերութիւն մ'ալ, որ թէպէտ յինքեան
փոքր և բոլորովին աննշան կարելի էր
սեպել, սակայն մեզ համար ամենամեծ
կարեւորութիւն ունի իբրեւ ապացոյց հա-
յերէն զանազան թարգմանութեանց մնա-
ցորդներու, կամ գէթ նշմարանք մը առա-
ջին թարգմանութենէ վերջ կատարուած
ուրիշ օրինակաց հետ համեմատութեան և
սրբագրութեան, ինչպէս կ'աւանդեն մեր
պատմիչք Ս. Գրոց հայկական թարգմա-
նութեան նկատմամբ: Մեր սովորական հայ
ընկալեալ (receptus) բնագիրն ունի յոգ-
նակի ձեւով տացէ ԶՆՈՍՍ հակառակ վե-
րագոյն յիշուած բոլոր օրինակաց. որոնց
մէջ փոխանակ ժողովրդեան՝ զոր նկատած
է մերն (ուստի և զնոսա՝ յոգնակի) նկա-
տուած է քաղաքը. որով նաեւ զերանունը
կը զնեն եզակի՝ տացէ ԶՆԱ. և ահա հայ

Թարգմանութիւնը Ծննդոց գրոց զԼ. 18 համարին մէջ, ուր մինչ հայը և յու- նականը հաւասարապէս ունին զիկն, ա- սորին վերստին իմաստի շրջմամբ մը բոլոր սեմական խումբին հետ կը դնէ. զամենայն զօտս, ինչպէս զիտեցինք վերեւ (Բ. Հա- մեմատութիւն Թ. 6):

3. — Դարձեալ այս միեւնոյն պարբե- րութեան մէջ (Գիրք Ծննդոց զԼ. 18, բստ Բ. Համեմատութեան Թ. 7) հայերէն Թարգմանութիւնը կը հետեւի յունական բնագրի օրինակաց՝ զնելով անոնց նման ի Միջագետս, մինչդեռ բոլոր Սեմական, բաց ի քաղցէական Թարգմանքն Ուրբեղո- սի, անփոփոխ կը պահեն ասորերէնի նման Փատան Սրամ աշխարհագրական անունը:

4. — Գիրք Յեսուայ. զԼ. 2. 11 համա- րը հայերէնի մէջ կը սկսի և յաւուրն երկ- րորդի բառերով, համապատասխան բոլոր յունական խումբի օրինակաց, մինչդեռ ասորականը սեմական միւս խումբերու հետ զանց կ'ընեն զայն, ինչպէս զիտեցինք Գ. Համեմատութեան առաջին թիւին մէջ:

*
* *

Անցնինք այժմ զիտեղու ուրիշ շատ հրա- հանգիչ օրինակ մ'ալ, որովհետեւ իբրեւ երեւոյթ թէպէտ եզական՝ սակայն իբրեւ զէպը միակն ալ չէ. օրինակ մը՝ ուր Հայը կը ներկայացնէ թէ՛ համաձայնութիւն և թէ՛ խոտորումն հաւասարապէս թէ՛ յու- նական բնագիր օրինակներու և թէ՛ ասո- րական Թարգմանութեան հետ:

Գիրք Եւր. իԲ. 33-35 համարները մեր հայերէն Թարգմանութեան մէջ կը ներ- կայանան այսպէս.

33. — և երեք սկահաձեք ընկռզազարդք յօրինեալք ի միտմ տտեղանե. և գեղակ և շուշան. և երեք սկահաձեք ընկռզազարդք յօրինեալք ի միտմ տտեղանե և գեղակ և շուշան. ևոյնպէս վեցեցունց տտեղանցե ար- ձակեոց յաշտանակե անտի:

34. — և յաշտանակի տեղ չորք սկահա- ձեք ընկռզազարդք յարդարեալք և գեղակ և շուշանք ևորս:

35. — Գեղակ ի երրորդ երկուց տտեղանց

անդատի ի ևմանե, և գեղակ ի երրորդ եր- կուց ևս տտեղանցե անդատի ի ևմանե. ևոյնպէս արտացես վեցեցունց տտեղանցե ար- ձակեոց յաշտանակե անտի:

Յունարէն բնագիրը չունի 33 համարի երկրորդ անգամ կրկնուած և երեք սկա- հաձեք ընկռզազարդք յօրինեալք ի միտմ տտեղանե և գեղակ և շուշան պարբերութիւնը զոր կը գտնենք հայերէնի համապատաս- խան ասորերէնի մէջ: — Համար 34ին մէջ յոյն բնագիրն ունի յաւելուած մը՝ Ի ՄԻՈՒՄ ԱՏԵՂԱՆ գեղակք և շուշանք ևորս: Ընդ հա- կառակն ասորին ունի պարզապէս՝ յաշ- տանակի (անդ եղիցին) չորք սկահաձեք գեղակք և շուշանք: Համար 35 ուր հայ և ասորի Թարգմանութիւնը միաձայնու- թեամբ կը զնեն երկրորդ կրկնութիւնը՝ և գեղակ ի երրորդ ԵՐԿՈՒՅ ԵԻՍ տտեղանցե, յոյն բնագիրը կը զնէ՝ և գեղակ ի երրորդ ԶՈՐԻՑ տտեղանցե:

Այս համաձայնութիւնը կը ցուցնեն ա- լելի մերձ յարաբերութիւն մը հայուն և ասորւոյն՝ հեռանալով յունականէն. և սա- կայն հայը կը խոտորի ասորիէն և կը հե- տեւի յոյնին՝ անկէ քաղելով ԸՆԿՈՒՁԱ- ԶԱՐԿՔ յօրինեալք կամ յարդարեալք, մինչ ասորին ունի միայն ընկռզազարդք և փո- խանակ գեղակի՝ կը զնէ՝ խնոր:

Ի զուր է աստ երկարել նշանակելով համեմատութիւններ (որոնք խիստ շատ են) յորս հայ Թարգմանութիւնը մագոգի նման յարատեւ կ'երթեւեկէ յունական բնագրին մերթ ընկալեալ կամ վատիկանեան օրի- նակին և մերթ Աղեքսանդրեանին կամ Ամ- բրոսեանին և կամ այլ զլիաւոր օրինա- կաց միջեւ, երբեմն ալ շեղելով բոլոր երկրագոյն օրինակներէն եւս՝ կը յարի փո- քրագոյն օրինակաց ոմանց: Սակայն կա- բեւոր է նշանակել որ, ինչպէս տեսանք (Գ. Համեմատութիւն Թ. 5), հայ Թարգ- մանութիւնը բոլորովին շեղելով միւս ամէն բնագիրներէն յանկարծ կը միանայ մի միայն Հերոնիմեան լատիներէն Vulga- ta-ի Յեսուայ գրոց զԼ. 2. 13 համարի ևուրդակաւ սծականովը՝ հաւասար՝ յոքե- յիւսակաւ կամ որովք վարիս ի յոքելիս:

Այսպէս հարկ է յիշատակել որ, ինչպէս նշանակեցինք Ա. Համեմատութեան վեցե- րորդ թիւին մէջ, այնքան բնագիր օրի- նակաց և Թարգմանութեանց մէջ մի միայն հայն և Լիոնեան լատիներէնը կը միա- ձայնին երկու զէպերու մէջ ալ զանա- զան բառեր յատկացնելով Ղեւտական գրոց Ե. զԼ. 15 և 18 համարներու, ՅՕԴԵԱՅ = de vervecibus և ԻԽԱՇԱՆՅ = de ovi- bus:

Ասոնցմէ շատ աւելի նշանակալից է հայ Թարգմանութեան բոլոր միւս օրի- նակներն անտեսելով մի միայն համաձայ- նիւր բարեկական կամ քաղցէական Թար- կումին Ուրբեղոսի Ծննդոց Գրքին զԼ. Ա. համար 18-ին մէջ զնելով ի Միջագետս ԱՍՈՐԻՈՅ ինչպէս վերագոյն զիտեցինք (Բ. Համեմատութիւն Թ. 7):

Արդ այս ամէն պարագաները աչքի առջեւ ունենալով կը յանգինք (իբրեւ լու- ծումն մեր հետազոտած խնդրոյն) հետեւեալ ակներեւ եզրակացութեան, որ մեր Աս- տուածաշունչի հայերէն Թարգմանութիւնը արդիւնք չէ միայն օրինակի մը հետեւ- ղութեան, և ոչ ալ վերեւ նկատուած և այլ տարբերութիւնները՝ կրնան ամէնքն ալ հաւասարապէս տրամաբանական մեկ- նութիւն ունենալ և համարուիլ իբրեւ արդիւնք յաջորդաբար կատարուած հա- մեմատութեանց և սրբագրութեանց. այլ հարկ է ընդունիլ որ մեր Թարգմանիչը, կամ Թարգմանութեան վերագոյն հսկողները, աչքի առջեւ ունեցած են Ս. Գրոց բազմի- ջեան հրատարակութիւն մը՝ Որոգինէսի կամ Ուրիշի, և անոր վրայէն ընտրողաբար և մեղուաշան աշխատութեամբ քաղած են ինչ որ կրնար ընտրելագոյն, ստոյգ և հարազատ իմաստն արտայայտել: Այսու ուրեմն կարելի է գնահատել հայկական Թարգմանութեան յարգն ու արժանիքը, անհամեմատ գերազանց քան ուրիշ որ և է Թարգմանութեան, Աստուածաշունչ Ս. Գրոց ուսումնասիրութեան և մեկնաբանութեան համար: Մեր այս եզրակացութիւնն այն- քան աւելի ակներեւ կը փայլի երբ զեռ նկատի առնենք բոլոր այն կէտերը յորս

հայը բոլորովին ինքնայատուկ ընթեր- ցուածներ կ'ընծայէ և զորս կարելի չէ գտնել այսօր մեզի ծանօթ ուրիշ որ և է բնագիր և կամ Թարգմանածոյ օրինա- կաց մէջ: Այսպիսի օրինակներէն տեսանք արդէն վերեւ (Գ. Համեմատութիւն Թ. 5) որ հայը Յեսուայ գրոց 2. զԼ. 13 հա- մարին վերջը կը յաւելու փոքր ԵՂՁԵ- ԲԵԱՅՍ բառը, զոր Թերեւս կարելի է նաեւ Թարգմանչին կամ ընդօրինակողին կա- մայականութեան արդիւնք համարիլ: Սա- կայն ոչ նոյնպիսի մեկնութիւն կարելի է տալ Ե. Համեմատութեան մէջ զիտուած Թ. 3 և 5 կէտերու, յորս ընթերցուածի տար- բերութիւնը տարբեր ազդեւէ մը կը բխի. այլապէս կարելի չէր խորայնի յաւելումը և ի ձեռս ՄԵՐ փոխանցումը. նա մանաւանդ փոխանակ Գայի անուան Գաւայ կոչումը նոյն Յեսուայ գրոց Լ. զԼ. 5 համարին մէջ: Շատ աւելի բնորոշ է այս տեսա- կէտով Գ. Համեմատութեան 10երորդ թիւին մէջ զիտածնիս վերստին Յեսուայ գրոց 2. զԼ. 14 համարին նկատմամբ. ուր մինչդեռ այլ բնագիրը կամ Թարգ- մանութիւնը ունին միայն կամ միանգամ և կամ ի մօտոյ լուկ, հայը կը միացնէ երկուքն ալ՝ մի աեգամ ի մօտոյ:

Կարելի չէ զարձեալ անտեսել Երկր. Օ- րինաց ԼԳ. զԼ. 29 համարի ընթերցուածը. և եկեղեցեւ ղընամիք քո, որուն համապա- տասխան ամէն բնագիրը և Թարգմանու- թիւնը կը զնեն տտեղանց և մերձեցին և ոչ մին՝ եկեղեցեւ Գեռ աւելի՝ միեւնոյն գրոց ԼԳ. զԼիւսուն 1 համարին ընթերցուածը ի կատարն Փոգովրայ. ընթերցուած որ մի միայն հայ Թարգմանութեան յատուկ է, մինչդեռ միւս ամէնքն հագուադէպ համա- ձայնութեամբ փոխանակ ՓՈԳՈՎՐԱՅ ունին ի կատարն ՓԱՍԳԱՅ կամ ի կատարն ղըրոյն:

Բաւական համարելով այսքանը մեր հետազոտած առաջին խնդրոյն լուսաբա- նութեան և լուծման համար, անցնինք այժմ

1. Ինչպէս նաեւ Երկրորդումն Օրինաց գրքին ԼԳ. զԼիւսուն վերջին 12 համարի յաւելումը. զմեռն հօր ԵԻ ԶՐԱԶՈՒԿ ԲԱՐՁՐ զոր ուրիշ ոչ մէկն ունի:

Հայկական Գրչագիրք

Մատենադարան Ս. Ղազարու

Ս. ՄԱՐԿՈՍ

31. — Աւետարան Սուրխաթի, Թ. 1584, ամ գրչ. 1343

St. MARC

Tétraévangile de Sourkhate, N. 1584, an 1343

Հայկական Գրչագիրք

Մատենադարան Ս. Ղազարու

Ս. ՅՈՋԱՆՆԷՍ ՈՒ ՊՐՈՒԽՈՐՈՆ

32. — Աւետարան Սուրխաթի, Թ. 1584, ամ գրչ. 1343

St. JEAN et PROCHORON

Tétraévangile de Sourkhate, N. 1584, an 1343

համառօտիւ նկատելու նաեւ մեր համեմատութեանց ուրիշ կէտերն ալ, որոնք միւս երկու բանասիրական խնդիրներու նկատմամբ ալ բաւական պայծառ լոյս կը սփռեն ապացոյցանելով որ մեր Աստուածաշունչն ունեցած է ոչ մէկ՝ այլ զանազան թարգմանութիւններ և հետեւաբար զանազան աղբիւրներէ՝ գէթ ինչ ինչ Գրքերու նկատմամբ:

Բ. — Հայ Աստուածաշունչն ունեցած է զանազան քարգմանորէիներ և զանազան աղբիւրներէ:

Ահա ուրիշ եզրակացութիւն մը որուն կը յանգինք մեր կատարած համեմատութեանց ապացոյցներու հիմամբ՝ որոնք բաւական պայծառ լոյս կը սփռեն լուծելու համար այս ուրիշ կարեւորագոյն խնդիրն ալ, զոր կը հետազօտէ Ս. Գրոց բանասիրութիւնը մեր հայկական թարգմանութեան շուրջ: Առանց զբաղելու վաղուց արդէն ծանօթ Մնացորդաց Գրոց կրկին թարգմանութեանց խնդրով, առանց նկատելու նաեւ Մակարայեցոց և ուրիշ Գիրքերու նկատմամբ երկբայութիւնը, առանց երկրորդելու հանրածանօթ կրկնակի թարգմանութիւնները Սաղմոսաց և բոլոր եկեղեցական պաշտամանց գրքերու մէջ գործածուած Ս. Գրոց զանազան ընթերցումներու, կը տեսնենք որ ամբողջ Աստուածաշունչի թարգմանութեան մէջ ալ կը նշմարուին հաւասարապէս հետքեր զանազան թարգմանութեանց, անշուշտ Գրքերէ ոմանց մէջ նուազ և ոմանց մէջ աւելի բացայայտ: Բայց որովհետեւ դժուարին է համեմատուած օրինակներու մէջ միշտ որոշել թէ նշմարուած տարբերութիւնը արդեօք արդիւնք են կատարուած սրբագրութեանց՝ թէ գործածուած զանազան բնագիրներու, մենք կը դնենք նախ զանոնք ուր սրբագրութիւնը՝ յայտնագոյն կ'երե-

ւին և յետոյ այն օրինակներն ուր անտարակոյս տարբերութիւն կայ բնագիրներու:

Հետքեր առաջին թարգմանութեան վրայ կատարուած սրբագրութեանց.

1. — Դեւտական գլուխ Ե. 1. — Եւ կրկնակիցե անձն և լուսեցե զրարաւս երդման երդմեցոյցաներոյ և եւ իցե վկայ... և ոչ հաւեցե ի վեր, մեղս ընկալցի. հոս ամբողջ բնագիրները կը դնեն միայն կամ երդման և կամ երդմեցոյցաներոյ և ոչ երկուքն ի միասին. հետեւաբար երբ ձեռագրաց ոմանք զեղչած են երդմեցոյցաներոյ բառը, նշան է այդ՝ որ կը հետեւին իրենք կատարուած մէկ սրբագրութեան: Նոյնպէս երբ ոմանք փոխանակ եւ-ի՝ կը դնեն եթէ ոչ հաւեցե ի վեր:

2. — Երկրորդումն Օրինաց զԼ. ԼԲ. 21. — Նախանձեցոյցից զնոսա չազգաւ, և ԱՆՄԻՏ ԺՈՂՈՎՐԴԵԱՄԲ քարկացոյցից զնոսա, որուն փոխարէն ուրիշ օրինակաց մէջ կը գտնենք՝ Նախանձեցոյցից զնոսա չազգաւ և ԱՁԱՄԲ ԱՆՄՏԻԻ քարկացոյցից:

3. — Երկր. Օր. զԼ. ԻԲ. 52. — Ամարք յորս դռն յաւացեալ իցես յամենայն երկրիս քում, և եկողեցե զքեզ յամենայն քաղաքս քո զորս եւ քեզ Տէր Աստուած քո, որուն փոխարէն ուրիշ օրինակներու մէջ կը կարգացուի՝ Ամարք յորս դռն յաւացեալ իցես յամենայն քաղաքս քո, և յամենայն երկրիս քում զոր Տէր Աստուած քո եւ քեզ եկողեցե զքեզ, բառերու և զաստուծութեան փոխանակութեամբ: Հոս դիտելի կէտ մ'է նաեւ Տէր Աստուած քո կոչումը, զոր յունարէն վատիկանեան բնագիրը զանց բրած է և որ հայկականին համաձայն կը գտնուի Աղեբստնդրեան բնագրին մէջ, և որուն կը համապատասխանեն նաեւ ասորականն և այլք:

4. — Թիւք զԼ. ԺԷ. 3. — զանունն Ահարոնի գրեցես ի վերայ իւրոյ գաւազանի. և իցե գաւազան մի ըստ ցեղից իսրաւելի զոր ի տանց ևահապետաց իւրեանց տացե՛ն. որ ուրիշ օրինակաց մէջ եղած է գրեցես ի վերայ գաւազանի իւրոյ, տեղա-

1. Այս սրբագրութիւններէն ոմանք արդիւնք են բնագրաց հետ համեմատութեան և ոմանք միայն հայերէն լեզուի վայելչաբանութեան, ինչպէս ինքնին պիտի նկատեն մեր ուշիմ ընթերցողները:

փոխութեամբ յատկացեալի և յատկացուցչի, և յետոյ՝ իցե գաւազան մի ըստ ցեղից իսրաւելի զոր ի տանց ևահապետաց իւրեանց տացե՛ն, զեղչելով նաեւ իսրայելի անունը: — Կարեւորագոյն ուրիշ դիտելիք մ'ալ ընդ առաջ կ'ելլէ մեզի հոս նկատելով որ մինչ յոյն, լատին և սեմական խումբերն ամէնքը միաձայնութեամբ կը դնեն զանունն Ահարոնի գրեցես ի վերայ գաւազանի ՂԵԻԵԱՅ, մի միայն հայերէնէն է որ փոխանակ Դեւեայ կը դնէ ԻԻՐՈՅ, անշուշտ հետեւելով մեզի անծանօթ բնագրի մը որ թերեւս հարազատագոյն ընթերցուածը պիտի ըլլար ըստ Ս. Գրոց իմաստին:

5. — Գիրք Ելից զԼ. ԼԴ. 7. — Աժե զանիրաւորինս հարց՝ որդոց և յորդիս որդոց, որուն փոխարէն ուրիշ օրինակներ կը ներկայացնեն՝ Աժե զանորեկոնքինս հարց յորդիս և յորդոց յորդիս: — Այս միեւնոյն համարին սկիզբն ունինք տարբերութիւն մը՝ առեկ զորսմոռքինս ի հազար ազգս որուն անմիջապէս կը յարեն մեր օրինակներէն ոմանք նաեւ սիրկեաց իւրոց բառերը որ ուրիշ ոչ մէկու քով կը հանդիպինք, հետեւաբար չենք կարող որոշել թէ արդեօք ստուգիւ հետեւանք է տարբերութեան բնագրի՝ թէ պարզապէս թարգմանչին կամ ընդօրինակողի մը վերլիշումն Ս. Գրոց ուրիշ տեղերէ:

6. — Միեւնոյն զլիսուն 12 համարին մէջ կը կարգանք. զգոյշ լեր... գոցե դեկցես ուիստ ընդ ընկալիս երկրիս ՅՈՐՈՒՄ ԳՈՒՄՏԱՆԵԼՈՅ ԵՍ ի նոսա, որուն փոխարէն ուրիշ օրինակներ ունին ՅՈՐ դռ ՄՏԱՆԻՅԵՍ:

7. — Գիրք Ծննդոց ԼԲ. 30. — Կոչեաց Յակոբ զանուն տեղոյն այնորիկ տեսիլ Աստուծոյ. արդ մեր օրինակներէն մին այս տուծոյ. արդ մեր օրինակներէն մին այս պարբերութեան մէջ կը ներմուծէ Փանուշ անունը, որուն բառական թարգմանութիւնն է տեսիլ Աստուծոյ և կը դնէ. Կոչեաց Յակոբ զանուն տեղոյն այնորիկ ՓԱՆՈՒՇԷԼ տեսիլ Աստուծոյ: Թերեւս բոլորովին աննշան պիտի համարուէր միակ օրինակի մը այս շեղումը եթէ չունենայինք հոն կարեւորագոյն նշմար մը բնագրաց նկատմամբ: Մի միայն յունարէնէն է որ

այս պարբերութեան մէջ Փանուշ անուն փոխարէն թարգմանաբար դրած է տեսիլ Աստուծոյ և անտարակոյս յոյն բնագրին հետեւելով մեր թարգմանութիւնն ալ զեղչած է յատուկ անունը, որ յանկարծ ի յայտ կու գայ մի միայն օրինակի մէջ համաձայնելով բոլոր միւս բնագրաց ընթերցումին. և այս անտարակոյս կատարուած սրբագրութենէ անցած թանկագին հետք մ'է:

8. — Գիրք Թուոց զԼ. Է. 89. — Ի վերոստ ի քառորեկն անտի՝ ի միւոյ երկուց քերովքիցն որ էին ի վերայ տասնակին վկայութեան. ի միւոյ երկուց քերովքիցն, և խօսեր ընդ նմա, որուն փոխարէն ուրիշ օրինակներ կը ներկայացնեն բոլոր բնագրաց և միւս թարգմանութեանց համեմատութեամբ սրբագրուած ձեւ մը. ի քառորեկն անտի ի միւոյ երկուց քերովքիցն. և խօսեր ընդ նմա, զեղչելով կըրկնուած ի միւոյ երկուց քերովքիցն բառերը:

9. — Գիրք Յեսուայ զԼ. Ա. 7 և 8 համարներուն մէջ ունինք փոքրիկ սրբագրութիւններ ՄԻ ՄԵՐԺԻՅԵՍ ԶԳԻՐ օրինացս այսոցիկ փոխանակ ուրիշ օրինակաց ըստ յունին հարազատագոյն թարգմանութեան ՄԻ ՄԵՐԺԵՍՅԻ ԳԻՐ օրինացս: Նոյնպէս 19 համարին մէջ կը հանդիպինք պատուիրեաց և խօսեցաւ բառերու փոխանակութեան:

10. — Յեսու Է. զԼ. 17-18. — Մատուցաւ ցեղն Յուդայի ըստ տոնմից և յանդիմանեցաւ տունն Զարայի. և մատուցաւ տոնն Զարայի ըստ արանց և յանդիմանեցաւ Զարայի. և մատուցաւ տունն Զարայի, որոյն Զարայեայ, որոյն Զարայի ի ցեղն Յուդայ, ուր դիտելի է նախ՝ ոմանց տարբերակը մատուցաւ ԸՍՏ ՏՈՂՄԻՅՆ Յուդայի և փոխանակ մատուցաւ ՏՈՂՄՆ Զարայի՝ զնելը ՏՈՒՆՆ Զարայի. ընդհակառակն ուրիշներու ալ դնեն յանդիմանեցաւ ՏՈՂՄՆ Զարայի փոխանակ ՏՈՒՆՆ բառին: Եւ երկրորդ կարեւորագոյն դիտելի՝ որ այս 18 համարին մէջ յոյն բնագիրը կը դնէ պարզապէս Աքար

որդի Զամբրեայ որդոյ Զարայի զեղչելով բոլորովին ՔԱՐՄԵԱՅ ՈՐԴՈՅ (Զամբրեայ)։ և ի ՅԵՂԵՆ ՅՈՒԴԱՅ բառերը. ընդհակառակն հայերէն թարգմանիչը շեղելով անկէ կը հետեւի միւս ամէն բնագիրներու ընթերցումին։

Յետեայ Գիրքը զեռ շատ այսպիսի սըրբազրութեանց օրինակներ կ'ընծայէ զորս համառօտութեան համար զանց կ'ընենք. բաւական է բանալ Զօհրապեան հրատարակութիւնը և տեսնել՝ օրինակի համար Բ. զլիսուն 23 համարին մէջ, իջին ի լուսնե տետի և ԵԿԻՆ յայնկոյս և հասին առ Յետու, և ի փոխարէն՝ ուրիշներու զրաժը՝ ԱՆՅԻՆ յայնկոյս և ԵԼԻՆ առ Յետու։ Նոյնպէս ԳԼ. ԺԺ. 51 համարին մէջ այս ևն բաժինը՝ զորս բաժանեաց Եղիազար քահանայ, ուր ուրիշ օրինակներ յունականին համեմատելով փոխանակ ԲԱԺԱՆԵԱՅ բառի կը ներկայացնեն աւելի հարազատ ձեւը՝ ԺԱ. ՌԱՆԳԵՅՈՅՅ։

Կէտեր՝ յորս յայտնի կը նշմարուին տարբեր բնագիրներէ թարգմանութիւնը.

1. — Երկրորդումն Օրինաց զԼ. ԼԳ. 6. համարի մէջ մեր սովորական թարգմանութիւնը հետեւելով յունարէն բնագրի վատիկանեան օրինակին՝ կը զնէ րադեցիկ զեռ ի Գայի մերձ ի տունն Փոգովրայ¹. մինչդեռ ուրիշ օրինակներ յաւելումով ունին րադեցիկ զեռ ի Գայի մերձ ի տունն Փոգովրայ ԵՐԿՐԻՆ ՄՈՎԱԲՈՒ, արդ այս երկրի Մովսրոս յաւելումին, զոր կարելի էր ընդօրինակողի անուշադրութեամբ վրիպած համարել, կը հանդիպին յունարէն բնագրի Աղեքսանդրեան օրինակի մէջ, որ միւս բնագրաց համաձայն ունի. րադեցիկ զեռ ի Գայի ՅԵՐԿՐԻՆ ՄՈՎԱԲՈՒ մերձ ի տունն Փոգովրայ։

1. Զօհրապեան բնագրին մէջ ընդունուած Փոգովրայ ձեւն անտարակոյս ընդօրինակութեան սխալ մ'է և ուղղելի, ինչպէս ամէնքն ունին՝ Փոգովրայ։

2. Առաւելագոյն ճշգրտութեան համար ըսենք որ այս օրինակը կրնար նաեւ նախնական համեմատութեան և սրբազրութեան արդիւնք համարուիլ, նկատելով որ ա-

Նոյնպիսի տարբերութիւն մ'ալ ունինք միեւնոյն Գրոց ԻԹ. զլիսուն 11 համարին մէջ, ուր մինչ սովորական օրինակը կը զնէ և կկն որ ի միջի ՁԵՐՈՒՄ ԲՆԱԿԷ, ուրիշ օրինակներ տարբեր բնագրի մը հետեւելով կը թարգմանեն հարազատագոյն ձեւը՝ որ ի միջի ԲՆԱԿԻՆ ՁԵՐՈՒՄ։

2. — Գիրք Թուոց զԼ. ԻԷ. համ. 19 մեր սովորական օրինակին մէջ կը կարգանք. Կացուցես զեռ յանդիման Եղիազարոս քահանայի. և պատուիրեսցես վստե նորա յանդիման նոցա։ Ասոր փոխարէն ուրիշ օրինակ մը յաւելումով ներմուծում մ'ունի այսպէս. ՊԱՏՈՒԻՐԵԱՅԵԱ ՄԱՍ, ՅԱՆԳԻՄԱՆ ԱՄԵՆԱՅՆ ԺՈՂՈՎՐԴԱՆՆ, և պատուիրեսցես վստե նորա յանդիման նոցա։ Հոս ալ բնական պիտի ըլլար մտածել ընդօրինակողի անուշադրութիւն եթէ ամէն օրինակաց մէջ հաւասարապէս զեղչուած չըլլար այդ յաւելումով պարբերութիւնը, զոր միակ օրինակ մը պահպանած է անտարակոյս իրբեւ հետք բնագրաց զանազանութեան. և յիրաւի մինչ այս յաւելումով ձեւը կը հետեւի յունական օրինակաց, մեր սովորականին ընծայածն ալ աւելի համապատասխան է ասորական և այլ բնագրաց։

3. — Նոյնօրինակ զիտողութիւն կը թելադրէ մեզ զարծեալ այս Գիրք Թուոց ԺԶ զլիսուն 30 համարը, այլ րե նորանշան ինչ ցոյցէ Տեր, և րացեալ երկրի զերտե իշր կրակիցէ զդուս, և զտունն զոցա և զամենայն ինչ որ զոցա իցէ, ուր ուրիշ օրինակաց մէջ կը կարգացուի նախ՝ այլ րե նոր ՆՇԱՆ ինչ ՅՈՒՅԱՆԻՅԷ տարբերակը, հետեւանք սրբազրութեան, և ապա՝ յետ զտունն զոցա և ԶԽՈՐԱՆՍ ԴՈՅԱ յաւելումով՝ համեմատ յունական բնագրի տարբեր օրինակի մը (եթէ նաեւ օրինակողին անուշադրութեամբ վրիպած չէ) քանի որ ասորի

սորական բնագրին ալ ունի միաներու նման յանդիման ամենայն ժողովրդեան բաժինը, ինչ որ մեր սովորականին մէջ պակաս է։ Յամենայն զէպս միշտ կը մնայ տատամսեցուցիչ այն պարագան որ մի միայն օրինակ կը ներկայանայ յոյն բնագրին համաձայն։

և այլ բնագիրք սեմական խումբին զեղչած են նաեւ և զտունն զոցա բառերն ալ։

4. — Դարձեալ Գիրք Թուոց զԼ. Թ. 6-7, մեր սովորական բնագրին ունի յունականին և այլոց հետեւելով (բացի ասորիէն). կկին արք որ... ոչ կարէին առնել զգաւիկն յառար յայնմիկ, և ՄԱՏԵԱՆ ԱՌԱՋԻ ՄՈՎԱԲՈՒ և ԱՀԱՐՈՆԻ ՅԱՌՈՒՐ ՅԱՅՆՄԻԿ, և ամեն ցնոսա արքն այնորիկ։ Արդ ուրիշ օրինակներ, համաձայնելով ասորական բնագրին զեղչած են և մատուան առաջի Մովսիսի և Ահարոնի յառար յայնմիկ բաժինը, տալով մեզի կրկին թարգմանութեանց նշան մը։

5. — Սոյն Գիրք Թուոց Ժ. զլիսուն ալ կ'ընծայէ փոքրիկ բայց նշանակալից տարբերակներ որոնք սրբազրութեան կամ ընդօրինակողաց արդիւնք ըլլալէ աւելի գործածուած բնագիրներու տարբերութեան արդիւնք կը թուին մեզի. այսպէս համար 13 կը կարգանք. և լուսնիկն ՈՐԴՈՅ ԻՍՐԱԵԼԻ ըստ բանի Տեառն. մինչ ուրիշ օրինակներու մէջ կը գտնենք և լուսնիկն ՆԱԽ ըստ բանի Տեառն. ուր կը դիտենք որ ոչ մէկ բնագիր ունի հոս որդիքն Խարայի բառերը, ընդհակառակն ամէնքը հաւասարապէս կը զնեն նախ։ (Այս նախ-ը սխալմամբ կրկնուած է նաեւ յաջորդ 14 համարին մէջ ուր, անշուշտ սրբազրութեան հետեւանքով, գրուած է նաեւ յառաջագոյն. — և լուսնիկն ՆԱԽ գոռեղք բանակի որդեցն Յուդայ ՅԱՌԱՋԱԳՈՅՆ)։

Դարձեալ համար 29 մեր սովորական օրինակին մէջ կը զնէ. անա մեր լուսնի ի տեղիկն զոր ասաց Տեր ՏԱԼ ԶՆԱ ՄԵԶ, որ համապատասխան է Ուրեղոսի քաղաքական թարգմանի և Հերոնիմեան լատիններէն Vulgata-ի ընթերցումին. մինչդեռ ուրիշ օրինակներ կը ներկայացնեն զոր ասաց Տեր ՏԱՅ ԶՆԱ ԶԵԶ ընթերցումը որ համապատասխան է միւս ամէն բնագրաց. ուստի յայտնի կ'երեւի աղբիւրներու զանազանութիւնը։ Հոս պատահաբար յիշատակենք նաեւ համար 32 անսովոր երեւոյթ մը ուր թարգմանիչը բառական ճշգրտութեան զոհած է իմաստը։ Մովսէս կը

յորդորէ զՅոբաբ իւր աները որ իրենց հետ միասին մնայ և չեղթայ այլ եւս՝ քանի որ ամբողջ անապատին մէջ միասին շըրջեցաւ և կ'ըսէ. Մի րոպէս զմեզ քանդի էիր ընդ մեզ յառապատին. և եղիցես ընդ մեզ ԾԵՐ։ Արդ այս ձեր բառը որ հաւաքատ և սարկօրէն թարգմանութիւն է յունական πρεσβυτης բառին, հոս կրնար իմաստին պահանջած ուրիշ բառով մը փոխանակուիլ, ինչպէս ըրած են միւս ամէն թարգմանութիւնը, որոնք կը զնեն՝ առաջնորդ, աչք, փոխանակ աչաց, սիրելի իրբեւ զակն։

6. — Մեր հայ թարգմանութեան և Ուրեղոսի քաղաքական թարգմանին համաձայնութեան ուրիշ օրինակ մ'ալ կ'ընծայէ Երկրորդումն Օրինաց՝ զԼ. ԼԳ. 11 համարին մէջ՝ ուր ունինք ըստ մեր սովորական ընթերցումին. Օրհնեա՛ Տեր զօրհնորին նորա, և ընկալ զգործս անոց նորա, որուն փոխարէն ուրիշ ձեռագիր օրինակներ կը զնեն միաձայնութեամբ. Օրհնեա՛ Տեր ԶԶՈՐՈՒԹԻՆ նորա։ Արդ այստեղ բոլոր միւս բնագիրներն ու թարգմանութիւնը հաւասարապէս ԶԶՈՐՈՒԹԻՆ բառն ունին և մի միայն Ուրեղոսն է որ կը գործածէ օրհնորին (== substantia ինչը, գոյք) իմաստով, որ կը հաստատուի նաեւ յաջորդ պարբերութեամբ, ուր փոխանակ ԶԳՈՐԾՍ ձեռաց նորա զնեւել՝ կը զնէ ընկալ ԶՆՈՒԵՐ ձեռաց նորա։

7. — Դարձեալ բոլորովին անսովոր համապատասխանութեան մը կը հանդիպինք ի Գիրք Թուոց զԼ. ԻԳ. համար 3 ուր կայ. Կոչեաց զանուն տեղոյն այնորիկն զորս։ Հոս կը դիտէ Զօհրայ (էջ 97) որ «Օրինակ մի ի լուսնեցս (ունի)։ Յորմա, այս է եզովս, զոր Ոսկան զնէ ի բնաբանին»։ Հարկ է նախ հոս դիտել որ ամէն բնագիրք Սեմական խումբի հաւասարապէս պահած են երրայական բառը՝ Հորմա առանց թարգմանելու, ընդհակառակն Յունական բնագիրը զեղչած է այդ բառը և անոր փոխարէն զրաժ է թարգմանութիւնը՝ եզովք (== ակաբեմա) որուն հետեւած է նաեւ մեր սովորական ընթերցումը։ Մի

Հարկ չկայ դիտելու որ զայգիոյ ընդօրինակողի սխալ մէջ, բոլորովին անիմաստ՝ փոխանակ զայգոյ: Իսրայելացիք յետ Յորդանան գետն անցնելու, առաջին անգամ նոր երկրին մէջ կը կատարեն զատկի յիշատակը և երկրորդ օրը կը սկսին ուտել երկրին բերքէն՝ ցորեն նորաբոյս և անխմոր, և կը դադրի այն օրունէ մանաւային տեղալը: Մեզի կարեւոր դիտելիքն է զատկին բառին երեւումը գրչագրաց ոմանց մէջ մինչ ուրիշները կը լռեն: Յունարէն բնագիրք կը դնեն պարզապէս. կերակրի յորեկոյ երկրին բաղարջ և նորի առանց մասնաւորելոյ՝ զայգոյ կամ ի վաղին: Նոյնպէս ունի նաեւ Լիոնեան լատիններէն թարգմանութիւնը: Չայգոյ (կամ ի վաղին die altero) կը գտնուի Հերոնիմեան Vulgata լատիններէնին մէջ, մինչդեռ սեմական խումբը կը ներմուծէ զատկի բառն ալ: Այսու ուրեմն մեր թարգմանութիւնը հոս ալ կը ներկայացնէ գրչագրաց մէջ զանազանութիւն աղբիւրներու, ոմանք յունականէն բխելով, իսկ միւսները սեմական բնագրի մը հետեւելով:

*
* *

Մեր այս համառօտ տեսութեան շրջագիծը լրիւ բոլորելու համար, վերջին ակնարկ մ'ալ նուիրենք մեր Աստուածաշունչի մէջ պատահած սխալներու, որոնք եթէ յաճախ օրինակողաց անուշադրութեան չափանիշն են, ունին սակայն երբեմն իրենց կարեւորութիւնը եթէ ոչ ուրիշ բանի՝ գէթ գրչագրաց իրարու հետ ունեցած աղերսը հաստատելու համար: Կան նաեւ սխալներ որոնք ուղղակի թարգմանչին հարկ է վերագրել: Երբեմն այս սխալները կրնան նոյն իսկ լոյս սփռել օրինակութեանց տեղու և ժամանակի նկատմամբ, եթէ այլազգ ծանօթ չըլլան ձեռագրի մը հանգամանքը պարզող յիշատակաբանք: — Դիտենք հետեւեալ մի քանին:

1. Մեր նպատակէն դուրս է հոս զանազան բնագրաց համեմատութիւնը զոր համառօտութեան համար ստիպուած

1. — Սխալներ՝ օրինակողին անուշադրութեան կամ չփորձան արդիւնք:

— Յետու ԺԱ. 10. — Յետու. առ զԱստուր և զրազաւոր նորա և ապա զնա. զի Աստուր եր նախիշխան, որուն փոխարէն ձեռագրաց ոմանք կը դնեն. ապա զնա, որ պիտի ըլլայ՝ Սրով, և նախիշխանը պիտի ըլլայ եր նախ՝ ԻՇԽԱՆ. որովհետեւ ամէն բնագիրք մեր ձեռագրաց ոմանց պէս կը դնեն՝ նախ կամ երբեմն կամ յառաջագոյն: — Հոս արժանի է յիշատակութեան որ արաբական թարգմանութիւնը փոխանակ Աստուր անուան՝ ուղղակի կը դնէ Կեսարիա ըստ ժամանակին կոչման:

— Միւսնոյն գլխու համար 8. — արաբիկ հարածական միւսնոյն ցմեմ Սիդոն, որուն փոխարէն ձեռագրաց ոմանց զրաժը միւսնոյն ՅՈՒՎՆ Սիդոն, յայտնի սխալ է, որովհետեւ բնագիրք ամէնքն հաւասարապէս ունին միւսնոյն ցմեմ Սիդոն:

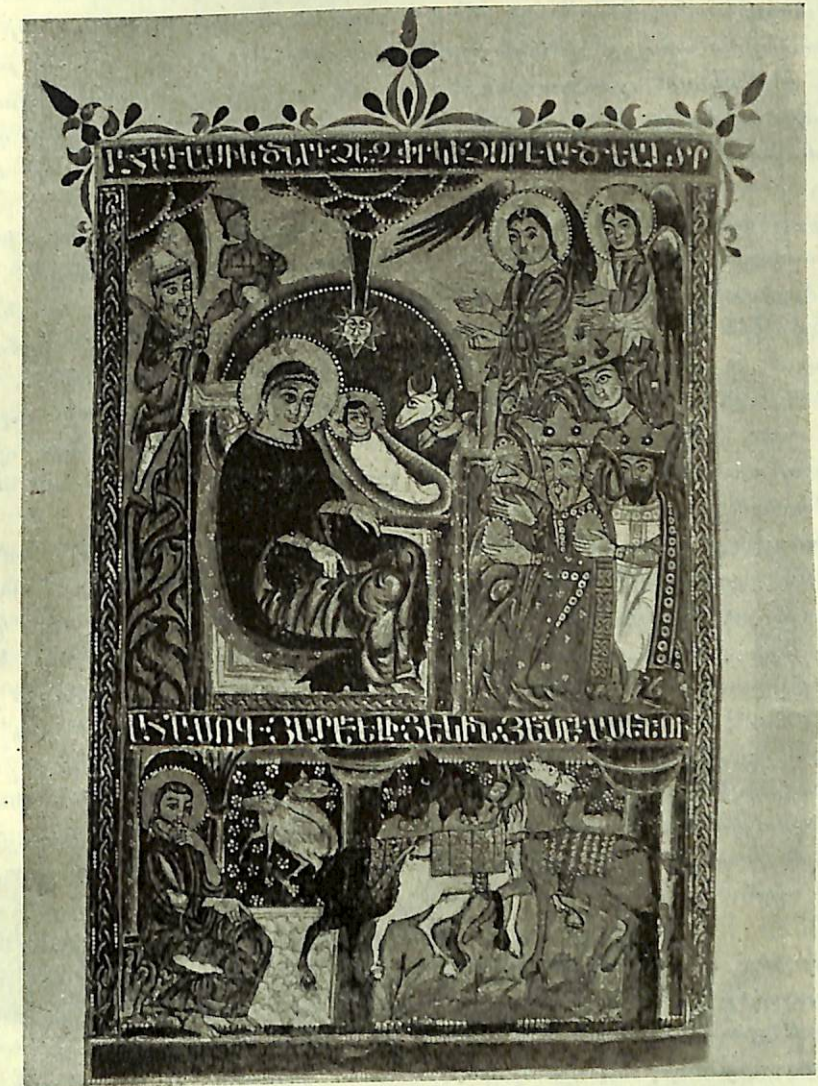
— Երկրորդումն Օրինաց ԼԳ. 14. — ի գումարեոյ առ միւսնոյն ամպոյ ուր հարկ է ուղղել սխալը և կարգալ՝ ամպոյ ըստ յունարէն բնագրին συγγων μργων:

2. — Սխալներ՝ արդիւնք օրինակողին քննաձեռնից.

Բաց ի զանազան խանդավառութեան կայծերէ որով հոմանիշ կամ նման բառեր և բայեր իրարու կը բարդուին, առնունք Երկրորդումն Օրինաց ԻԹ. 2. — զոչ ձեզե տեսք որուն իսկոյն կը յաւելուն մեր մի քանի օրինակք ԱԶՈՔ ԶԵՐՈՎՔ, որ ոչ մէկ ուրիշ բնագրի կամ թարգմանութեան մէջ կը գտնուի:

— Յետու Բ. 33. — քանակայրն Ղեւտացիք բարձիւն զտապաւակ ոչխորին Տեսուն, եի եկն եի ԲՆԱԿ: Եի էին կեսք ի նոցանէ մերձ ի լեսուն Գարիգիւն. որուն փոխարէն օրինակողներէն մին կը դնէ. Եի եկին եի ԲՆԱԿԵԱԼ, էին կեսք ի նոցանէ մերձ ի լեսուն Գարիգիւն: Անտարակոյս չկարենալով հասկնալ և եկն և քնակ բառերուն իմաստը, որ

ենք զանց ընել որքան ալ հետաքրքրական կէտեր պարունակէ:

Հայկական Գրչագիրք

Մատենադարան Ս. Ղազարու

ԵՆՈՒՆԴ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԵՒ ԵՐԿՐՈՒԳՈՒԹԻՒՆ ՄՈԳՈՒՑ

33. — Աստուածաշունչ Մկրտիչ Նաղաշի. Թ. 280, ամ գրչ. 1418

NATIVITE et ADORATION DES MAGES

Bible de Megherditch Nagache, N. 280, an 1418

է՛ և պանդոխտն կամ օսարն ու բնիկը, ինչպէս բոլոր բնագիրներն ունին, վերածած է զայն և եկին և բնակեալ էին, իրաւուն խառնելով երկու զանազան պարբերութեանց մասեր:

Սակայն ուր քմահաճոյքը ծիծաղաշարժ կը դառնայ օրինակողին կամ չափազանց միամիտ տգիտութեամբ և կամ ոգելից գուարթամտութեամբ, կը հանդիպինք դարձեալ

— Գիրք Յեսուայ գլ. Գ. 4 համարին մէջ. ուր սովորական հայ թարգմանութեան ընթերցումը. զի ոչ էր երբայրոց զանազանքն երկկն և եռակն, յանկարծ կ'այլափոխէ և կը զնէ, զի ոչ էր երբայրոց զանազանքն երկնայինն եւ ՍԱՍՈՍԻՆ:

3. — Սխալ՝ որ ընդօրինակողին ծնեղաւայրը կը մատնանէ:

Այս կարգի սխալի մ'ալ հանդիպեցանք Գիրք Եւրեմ. ԻԱ. գլխու 19 համարին մէջ. ուր մինչ սովորական մեր թարգմանութիւնն ունի. երե յառեկիցէ այրն և շրջիցի արտաքոյ Ի ՅՊՈՅ, այս վերջին բառը օրինակողին գաւառական արտասանութեան ազդեցութեամբ կը փոխուի. շրջիցի արտաքոյ Ի ՍՊՈՅ փոխադրելով մեր միտքը դէպի Գաղատիա կամ Կեսարիա կամ ուրիշ գաւառ մը ուր այսպիսի արտասանութիւն կը տիրէ:

4. — Սխալներ՝ որ գրչութեան արտաւանդ մը գոչակել կու տան.

Ծանօթ է թէ ինչպէս հին դարերու մէջ գրքերու հրատարակութիւնը կը կատարուէին յատուկ վարժարաններու կամ արուեստանոցներու մէջ, ընդհանրապէս վանքերու կամ անուանի գիտնականի մը հովանւոյն և առաջնորդութեան ներքեւ, ուր արագագիր դպիրներ հաւաքուած, քաջ թելադրողի մը սաղրելով և կամ ընթերցմամբ՝ կը յօրինէին ու կ'օրինակէին հատորաւոր երկասիրութիւններ, որոնք այսպէս կը սփռուէին աշխարհիս ամէն կողմ: Անտարակոյս է որ այսպիսի հրատարակութեանց կեդրոններ կամ արուեստանոց-

ներ պակասած չեն նաեւ Հայաստանի զանազան նշանաւոր վանքերու մէջ, թէպէտ որքան մեզի ծանօթ է, ոչ ոք տակաւին արժանի ըրած է զանոնք պատմական հետազոտութեանց՝ ի վնաս մեր ազգային բանասիրութեան որ կրնար յաճախ օգտուիլ այդպիսի ուսումնասիրութեանէ մը: Հետեւեալ սխալները այսպիսի զրչութեան արուեստանոցի մը նշմարներ կը համարենք:

— Երկրորդումն Օրինաց ԻԲ. 68. — Դարձուցէ զքեզ Տէր սեղրէն յեղիպտոս ՆԱԻՕՔ հազարաւոր զօրօք, որուն փոխարէն Չօհրապեան ընտրեալագոյն համարուած օրինակը կը զնէ, Դարձուցէ... յեղիպտոս ԱՆՈՒԹՔ հազարաւոր զօրօք. ուր նաեւ և նկատուի շփոթութիւնը աւելի օրինակողին լսողութեան քան տեսութեան արդիւնք կը թուի:

— Նոյնպէս գլուխ Դ. համար 48. — մինչև ցրտան Սեհունի որ է առ Հերմոն, որ ուրիշ օրինակներու մէջ կը գտնուի մինչև ցրտան Սեհունի որ է Ահերմոն ձեւով. ուր նոյնպէս ականջի է վրիպեցուցիչ դերը և ոչ աչքի՝ ԱՌ Հերմոն և Ահերմոն զանազանութեան մէջ:

— Անշուշտ նոյնպէս է նաեւ Յեսու գլ. Ե. համար 12. — Ժողովեցին զպտուղ երկրին փիւռիկեցոց ի ՏԱՐԻՈՋՆ յայնմիկ, որուն համապատասխան ուրիշ օրինակներու մէջ կը հանդիպինք Ի ՏԵՂԻՈՋՆ յայնմիկ, ընթերցումը զոր ոչ մէկ բնագիր կը վաւերացնէ մինչդեռ ամէնքը հաւասարապէս ունին ի տարալեւ:

— Այսպէս է հաւանօրէն դարձեալ Դատաւորաց գրոց գլ. Ո. համար 27. — ոչ ժառանգեաց Մանուէ գիւրսան ՈՐ Է ՍԿԻԹՈՒՊՈՒՆՈՒՆ, որուն փոխարէն ուրիշ օրինակ մը կու տայ մեզ. գիւրսան ՈՐՊԵՍ ԿԻԹՈՒՊՈՒՆՈՒՆ:

Ինչպէս Կեսարիոյ յիշատակութիւնը վերագոյն արաբերէնի մէջ՝ հոս ալ արժանի է դիտել որ Սկիթաւորիս անունը յատուկ է միայն յունական բնագրի՝ յորմէ առնուած է մերն ալ: Ժառանգեաց բառն ալ հետեւանք է Աղեքսանդրեան բնագրի, մինչ-

դեռ վատիկանեան կամ ընկալեալ բնագրին համաձայն պիտի ըլլար ոչ չեղեաց, ոչ երարձ: Այս համարիս մէջ Մակեդոն անուան պակսիւր Չօհրապեան ընտրեալագոյն օրինակին մէջ, մինչ ուրիշ օրինակ մը զայն պահած է, արդիւնք է բնականաբար ընդօրինակողին անուշադրութեան և ոչ թէ բնագրի տարբերութեան: Ընդհակառակն յայտնապէս բնագրաց տարբերութեան կը պարտինք սոյն Դատաւորաց գլ. Գ. համար 31 նշանակուած զանազանութիւնը ձեռագիրներու ընթերցումոց (Չօհրապ էջ 153) ըստ որում, մինչդեռ սովորական օրինակին մէջ կը դուռի. Սաւեգար որդի Ահարայ եկար յայրագեղացն վեցհարիւր այր մաճով արօրոյ, և առ յաւարի արջառ և ոչխար բազում յոյժ, բոյ զորս արջառոց. ուրիշ օրինակներ համառօտ ձեւ մ'ունին և գեղջած են մաճով արօրոյ և առ յաւարի արջառ և ոչխար բազում յոյժ պարբերութիւնը: Դիտենք նախ որ Ահար ըստ Աղեքսանդրեան օրինակին է համապատասխան նաեւ միւս ամենուն, հակառակ վատիկանեանին՝ որ կը զնէ Տիւնար: Իսկ մաճով արօրոյ ըստ այլոց բնագրաց է խոյով կամ խրանիւ եղանց: Թող զորս արջառոց կամ բաց յորրոց և յարջառոց կը գտնուի նաեւ յունական մի քանի օրինակաց և Լիոնեան լատիներէն թարգմանութեան մէջ մինչդեռ և առ յաւարի արջառ և ոչխար բազում յոյժ կը պակսի բոլորովին ամենուն քով, մի միայն մեր հայերէնին մէջ կը հանդիպինք, անշուշտ անծանօթ բնագրէ մը քաղուած:

5. — Սխալներ՝ որ արդիւնք են բարգմանիկ շփոթութեան.

— Գիրք Թուոց գլ. Ը. համար 19. — քառն վասն որդեցն խրայեղի մերձեկարով ի սրբոյրիւնս, ուր իմաստը բոլորովին յեղաշրջուած է և հակառակ հոգւոյն զոր օրէնքը կը դիտէ: Հոն կը սահմանուի որ Ղեւտացիք կատարեն տաճարին ծառայութիւնն ու պաշտամունքը, փոխանակ ժողովրդեան և աղօթեն անոր համար, որպէս զի մի գուցէ ժողովուրդը մերձեկարով

սրբութեան մահուամբ պատժուի և հաւրուածուի: Ամէն բնագիրը շատ պայծառ ունին օրինաց հոգին և յունարէն բնագիրը կ'ըսէ. և մի լիւնիցի յորդիսն Խալայեղի որ մերձեկարցէ ի սրբոյրիւնս: Մի միայն Լիոնեան լատին թարգմանութիւնն է որ ըստ երեւութին մերինին կը մերձեկար զնեկով. քառն վասն որդեցն խրայեղի որ մերձեկարցեն առ սրբոյրիւնս: Ծառ աւելի պարզ են ընդհակառակն բոլոր սեւականք որոնց զուգաձայն լատիներէն Հերոնիմեան Vulgata-ն կ'ըսէ. զի մի լիւնիցի հարուածք ի ժողովրդեանս, երե յանդեցեցին կամ համարձակեցին մերձեկար առ Սրբաւայրն:

— Երկր. Օրինաց գլ. ԼԳ. համ. 13. — Յօրհնութեան Տեսնե երկիր երես, ի ժամանակաց երկնից ի ցօրոյ. ուր ի ժամանակաց պիտի ըլլայ ի պտոյց ըստ յուն. ὥρῳν և ὥραῶν-ի և ինչպէս միւս ամէն բնագիրը և թարգմանութիւնը միաձայն և պայծառ ունին, բացի Լիոնեանէն որ կը զնէ a finibus անշուշտ սխալ օրինակութեամբ փոխանակ a fructibus ըլլալու:

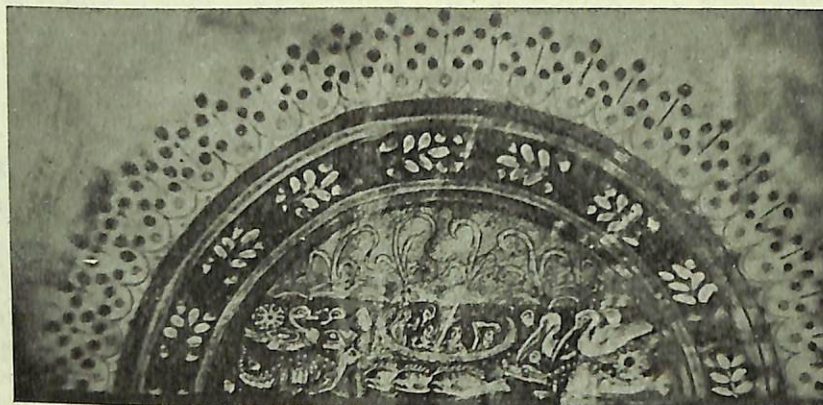
— Եւր գլ. ԼԵ. համար 9. — Ականս տարդիսն և ականս զմոռիստս և ականս Ի ԳԻԹ վակասին, ուր իրարու հետ շփոթուած են εἶς τῶν γλυσφῶν և γρᾶφῶν որով պէտք էր ըլլալ ի զարդ կամ ի քանդակ վակասին: — Դիտելու է նաեւ որ ականս զմոռիստս յաւելուած մ'է մի միայն հայերէն թարգմանութեան յատուկ:

— Յեսու գլ. ԺԹ. 49. — զեացին ՆԱՍՏԵՆՆ ԳԵՐԿԻՐԵՆ ըստ սահմանաց եղաց, որուն համապատասխան ձեռագրաց ոմանք ունին ԿԱՏԱՐԵՆ ԳԵՐԿԻՐԵՆ ըստ սահմանաց եղաց, և երկուքն ալ թէ՛ նկատուի և թէ՛ կատարել պակասաւոր են և զանազան բնագիրներէ կը ծագին. նկատուի ըստ յունականին ἐμπατεῖω բառի սխալ մեկնութեամբ, (եթէ միայն օրինակողի վրիպակ մ'ալ չէ նկատել փոխանակ մտանկի-ի). իսկ կատարել կը պատկանի սեմական խումբին ըստ որում իմաստը պիտի ըլլար՝ իրրեւ ԿԱՏԱՐԵՆՆ ժառանգել ԳԵՐԿԻՐԵՆ: Չարմանալի չէ այսպիսի սխալներու

գոյութիւնը հայ թարգմանութեան մէջ երբ
բուն իսկ յունական օրինակներու մէջ կը
հանդիպինք շատ աւելի կարեւորներու.
ինչպէս Երկր. Օր. ԼԳ. 10 մինչ Վատի-
կանեան օրինակն ունի մեր հայ թարգ-
մանութեան նման ծրցիլ = ի բարկութեան,
Աղեքսանդրեանն և Ամբրոսեանն ունին
ծօրտիլ = ի տօնի որուն կը հետեւի նաեւ
Լիոնեանը թարգմանելով in die festo: —
Նոյնպէս Յեսու թ. 4 մինչ Վատիկա-
նեանը և Ամբրոսեանը հայկականին հետ
կը դնեն ի վերայ ոչոք էլ տօն օրաց,
Աղեքսանդրեան և Վատիկան-Վատիկա-
նեանը կը դնեն էլ տօն օրաց = ի վերայ
իշոց: — Հուսկ ուրեմն կնքենք այս կարգի
սխալներէն ամէնէն աւելի կարեւոր մը
քաղելով Լիոնեան թարգմանութենէն ուր
Ղեւտականի գլ. ԺԶ. 8 համարին մէջ ան-
հասկնալի լատիներէն մը կը կարդանք.
Et imponit Aron supra duos hircos
sortem: clerus clerum unum Do-
mino, et sortem et clerum unum ad
dimissionem pompeio և առեղծուածը

կը լուծուի երբ նայինք յունարէն բնա-
գրին Καὶ ἐπιθήσει Ἀαρὼν ἐπὶ τοὺς δύο
χίμαρους κλήρους, κλήρον ἓνα τῷ Κύριω,
καὶ κλήρον ἓνα τῷ ἀποπομπαίῳ. որ է
ըսել. արկցէ Ահարոն ի վերայ երկուց խո-
խաղացն վիճակս. վիճակ մի Տեսուն և վիճակ
մի արձակելոյ ինչպէս թարգմանած են մեր
թարգմանիչը: Անտարակոյս լատին թարգ-
մանիչը, ոչ այնքան հմուտ յունարէնի,
թարգմանել փորձելով՝ չհասկցած բառերը
դրած է նախ յունարէն, և յետոյ ստու-
գելով վերածած է լատիներէն լեզուի. օրի-
նակողը՝ շատ աւելի տգէտ քան թարգմա-
նիչը, օրինակած է հիւսելով ամէնքը միա-
սին խառն ի խուռն որով ունինք clerus
և sortem և որով ծագած է նաեւ ad
dimissionem—ի բով pompeio երկու
պատառելով յունարէն բառը: — Ամե-
նաճիշդ այս երեւոյթը տարիներ առաջ դի-
տել տուած էինք մեր Ազաթանգեղոսի յա-
ռաջարանին քննութեան մէջ՝ հանգստա-
պատական և երկպառակաւ բառերը բացա-
տրելով: (Բազմավէպ 1909 էջ 149):

Հ. ՅԱՎԱՆ ԱՌԳԵՐ

ԿԻՍԱԽՈՐԱՆ. Աւետարանի Միքէի

Գ Ի Ր Ը

ՄԻ Ի ԹԱՐ ԱՐԲԱՆՈՐ
Մեծ և Լայն հոգիին

ՈՒՆ, կը փայլիս լոյսի մը պէս, որ չունի
Ոչ ցոլքն աստղին և ոչ շառայլը լուսնին,
Եւ կամ շողկայծն՝ որ սիրոյ պէս կը ծաղկի
Ամբիծ սրտին մէջ կոյսին:

Բընութեան մէջ չըկայ լըճակ մ'ոսկեթել,
Եւ ոչ առուակ մ'եւ ջուրի ցայտք մը թրթռուն՝
Որ յանկուցիչ կարենայ պահ մ'ինձ ձօնել
Ինչպէս քու տեսքն՝ իմ հոգւոյն:

Գիր արփաթեւ, մենութիւնն իմ կ'ընես յար
Լեցուն խինդով, և մըտածումն իմ բուրեան
Որուն աղերն երկնի մարգերն են անծայր՝
Քեզմով ուրախ է այնքան:

Պուրակին մէջ և կամ լանջքին տակ լերան
Կամ թէ գիւղի փլեւած մատրան մը կողքին՝
Ինձ կը հծծես արծաթ խօսքեր գունդերփեան,
Խօսքեր՝ անեղծ և անգին:

Եւ քու փոքրիկ մարմնոյդ մեծ սիրտը յանկարծ
Կը բաբախէ իմ սրտիս մօտ, ես կը զգամ
Որ քեզմէ դուրս ժայթքող տարափն յեղակարծ՝
Կը պեղէ ժայռն յաղթակազմ:

Ո՛վ սրբազան հայրենի Գիր միւռոնէ,
Դուն կ'ապրիս միշտ, երբ ժամանակն ո՛չ ոքի
Յանձնեց երբեք անմահութեան յակինթէ
Դահլիճներուն փայլն յուրթի:

Զմրուխտահոծ պալատներու և գաւթի
Յարկին տակ Դուն մեծցար որդւոյն պէս տիտան՝
Հայ Արքային, մինչ ոգիներ անուրջի
Քու շուրջ մեղմիւ հիւ եկան:

ԸՆԶՄԱՎԷՊ—ՍՆՊՏԵՄԲԵՐ—ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1935

Արդ պանդուխտ ես, քու հոգւոյն մէջ չեն լսուիր
Ջեփիւռներուն անցնիլն հովտէն Մասիսին.
Ու քու մատղաշ երակիդ զարկն անբասիր՝
Ունի թախիճն եղնիկին:

Ո՛հ, քու կապոյտ աշուկներուդ լացն այդ հեզ,
Եւ ծամերուդ տրտում ալիքն հովին դէմ...
Թաց են այտերդ և քու մատներն են անտես՝
Իմ գրչին հետ դէմ առ դէմ:

Ի՞նչ կ'ըսես ինձ, Հայ անմեղ Գիր, այս ձմրան
Տրտմութեան մէջ, երբ կը թափին տերեւներ,
Եւ երբ կ'իջնէ ձիւնոտ անձրեւն անվարան
Առանձնութեան մէջ աւեր:

Պատմութեան փառքն, և դարերուն ալ անցած
Դուն կը ցանկաս որ մեծութիւնն ես յիշեմ.
Թէ Գիրն է լոկ որ կու տայ շունչն յաղթապանծ՝
Մենող կեանքին դառնադէմ:

Նըժոյգներու ամպոտ արշաւն անարգել,
Եւ փոթորկոտ մարտերուն թափն հայկազեան
Ի՞նձ կը պատմես, ու ջիղերուս շուրջ անել՝
Կը ցանես հուրն յուզական:

Կ'իյնան շէնքեր, կը պայթի շանթն երկնածին,
Ու Սեանայ կոհակներն յաղթ և սոնքած
Կը մաքառին խութերուն դէմ, քու հոգին՝
Լոկ լոյսով է թանձրացած:

Հանդարտ ես Դուն, մենութեանդ մէջ մեծ և լուռ,
Գեղեցիկ ես զերդ գաղափար մը հըզօր
Որ կը շնչէ լոկ ցոլքն աստղին հեշտալուր՝
Լըճափներէն մենաուր: